

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 861543/6

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב ציון לוז-אילוז

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אסף רפפורט ועו"ד טל פינק שלישי)
נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר אהרן מזרחי ועו"ד ניבה דורסט)

הנדון: דחיית ערעור על החלטת ביה"ד שבסידור גט במועד ראשון
יוותרו מזונות זמניים ביד האישה ללא דיון

פסק דין

להלן הדעות השונות של חברי ההרכב, ולבסוף, מסקנת הדין.

בפנינו ערעור על החלטות בית הדין האזורי מיום י"ד בטבת תשע"ה (5.1.2015) ומיום י"ד
בשבט תשע"ה (3.2.2015), שלפיהם כספי מזונות אישה ששולמו לה בטרם סודר הגט
יוותרו לה, וזאת על אף שתביעתה לשלום בית נדחתה מעיקרה, וכספים אלו לא יקוזזו
מחובות האחרים של המערער כלפיה.

נימוקי הערעור בתמצית הם כלהלן:

א. החלטת בית הדין שעם סידור הגט לא יוכל המערער לתבוע את השבת כספי
המזונות ניתנה מתוך מגמה להמריץ את אישה להתגרש, וזאת על גבו של המערער
וללא הסכמתו. המערער מוסיף וכותב בהודעת הערעור, שכבר עם נתינת ההחלטה
המקורית לחיובו במזונות הוא ערער על כך בטענה שהחלטה זו נתנה כעונש על
המערער בגלל התנהלותו בדיון, ולא בגלל זכאותה של האישה.

ב. גם כאשר סודר הגט לא היה בדעתו של המערער לוותר על זכותו לתבוע את השבת
הכספים.

תגובת המשיבה היא כלהלן:

א. המשיבה כשהסכימה לסדר את הגט, הסתמכה על החלטת בית הדין כי עם סידור
הגט יישארו הכספים המדוברים בידה.

ב. המערער היה יכול להגיש את ערעורו בטרם יסודר הגט ולא לאחריו. משכך, יש
לראות בהעדר מחאתו הסכמה לאמור בהחלטה.

ג. אם תתקבל טענת המערער, וההחלטה הנ"ל תבוטל, יש לראות את הגט כגט
מוטעה, שלדבריה, הוא בטל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלו הם תמצית הטענות, מכתבי הערעור והתגובה, ומה שנאמר בדיון.

א) לאחר שמיעת דברי הצדדים, ולאחר העיון בחומר שבתיק, כולל מהלכי הדיון בבית הדין האזורי כפי שהם משתקפים בפרוטוקולי הדיון, לדעתי, יש לקבל את הערעור. ממילא, יש לבטל את החלטות בית הדין האזורי נשואות הערעור, ולהורות לבית הדין האזורי לדון בתביעת המערער להשיב לו את כספי מזונות האישה בסך 160,000 ₪ בדרך של קיזוז חובות של המערער כלפי המשיבה.

בית הדין ברור, שמתוך החומר שבתיק מתברר למפרע, שלמשיבה לא היה מגיע מזונות אישה משום שתביעתה לשלום בית הייתה מן השפה ולחוץ. קביעת המזונות על ידי בית הדין הייתה בטרם הובררה התמונה המדויקת של מערכת הנישואין, ונעשתה רק מחמת המוחזקות של האישה בחיוב זה, ומחמת התמשכות הדיונים שנגרמה בעטיו של המערער. ולכן, מרגע שהוברר שהמזונות נפסקו בטעות היה ראוי לחייבה להשיבם למערער, בכל דרך. כך עולה מכמה פסיקות של בית הדין האזורי עצמו, כפי שהם מפורטים בכתב הערעור.

בית הדין האזורי חייב את האישה לקבל את גיטה, ובטרם הופעלו על האישה צווי הגבלה לאכיפת פסק הדין לחיוב, בית הדין השתמש בויתור על החיוב להשיב את הכספים כדי לייצר תמריץ ואמצעי לחץ על האישה להסכים לקבל את גיטה. ולכן בהחלטה מיום 5.1.2015, נכתב שאם לא תיאותר האישה לקבל את גיטה, ידון בית הדין בהשבת הכספים.

לדעתנו, צעד שכזה ניתן לעשות רק בהסכמת הצד שיפסיד מכך, קרי המערער. לא ניתן לעשות סחורה בפרתו של המערער, ללא הסכמתו, רק כדי לסיים את ההליך בהקדם. דברים אלו נכונים גם אם החיוב להשבת הכספים היה מסופק, והיה צריך לקיים על כך דיון נוסף. גם במקרה שכזה, זכותו של המערער לדון בכך, היא זכות יסודית שאין עליה עוררים, ומדוע שיידרש לוותר על זכות זו בעל כורחו. לדעתנו, הפעלת לחץ על האישה בדמות הבטחת רווח כספי שלא כדין ללא הסכמת הבעל זהו הליך שאינו מתקבל על הדעת, ובפרט, לאחר שבית הדין הגיע למסקנה חד משמעית שהאישה מחויבת בקבלת גיטה, ותביעתה לשלום בית היתה לא אמתית.

לאכיפת חיוב שכזה יש אמצעים חוקיים בדמות צווי הגבלה, שייתכן, שהיו עושים את פעולתם בהקדם, והיו מובילים לסידור הגט, מבלי שהבעל יצטרך לוותר בעל כורחו על זכויות שמגיעות לו על פי כל דין. לפיכך, החלטת בית הדין מתאריך 5.1.2015, שלפיה אם יסודר הגט לא יהיה רשאי הבעל לתבוע את השבת כספי המזונות והם יישארו לאישה, לדעתי יש להורות על ביטולה.

אבל לא זו השאלה היחידה שעומדת בפנינו.

ב) השאלה שיש לשאול היא: האם בדיעבד, לאחר שבית הדין נקט בצעד זה, והמערער שיתף פעולה עם המצג שנוצר על ידי החלטת בית הדין, ללא שמיחה או ערער על החלטה זו בטרם יסודר הגט או במהלכו, האם יש לראות במעשה זה של המערער משום ויתור על זכותו לתבוע את השבת הכספים על מנת לסיים את הליך הגירושיין בסידור גט? מצאנו "דעביד איניש דזבין דיניה", אדם עשוי לוותר על זכויות כדי להימנע מהליך שיפוטי מייגע. ובכן, השאלה העומדת בפנינו היא תקפות ההחלטה השנייה של בית הדין מתאריך 3.2.2015 הנשענת על ההחלטה הנ"ל, שלפיה לאחר שסודר הגט המערער לא רשאי לתבוע את השבת כספי המזונות, מאחר וסידור הגט בפועל על ידי המערער מצביעה על ויתורו של המערער לתבוע את הכספים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לענ"ד, נטל ההוכחה לכך שיש במעשהו של המערער משום ויתור על זכותו, היא של המשיבה ולא של המערער. אילו היה המערער מסופק בלבד, האם המשיבה צריכה להשיב את הכספים המדוברים, ולצורך בירור הדבר היה צריך לקיים דיונים נוספים, ייתכן, והיה מקום לומר שהעדר המחאה על ידו, תתפרש כהסכמה וכוויתור על זכותו, אלא אם כן הוא יוכיח אחרת. אבל מאחר ועל פניו נראה, שחייב השבת הכספים הוא ודאי והיא גבתה אותם שלא כדין (לכל הפחות בתפיסתו של המערער שיש לה בסיס), אין על מה לקיים דיון, במקרה שכזה אין סיבה להניח שהוא ויתר עליהם עם סידור הגט, ולכן נטל ההוכחה יהיה מוטל עליה. נברר את הדברים עם תוספת הבהרה.

ג) הנה, אם היה המערער פונה למשיבה בטרם יסודר הגט, ואומר לה מפורשות (ללא שניתנה להסכמה זו תוקף פס"ד) שאם יסודר הגט ימחל לה על החוב שהיא חייבת לו (אותם 160,000 ₪), ולאחר שסודר הגט היה טוען ששיטה בה ומבקש שתפרע לו את החוב, היה מקום לדון מצד סוגיית "חלוצ" לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז" (יבמות דף קו ע"א), שיכולה לטעון לאחר החליצה ששיטתה בו, ותהיה פטורה מלשלם לו. אולם, לענ"ד אם כן היו פני הדברים לא היה יכול המערער לשוב ולתבוע את חובו, וככל שיבואר להלן.

ביבמות (שם) איתא:

"חליצה מוטעת כשירה, אי זו היא חליצה מוטעת? כל שאומרים: חלוצ" לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז; ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה, ואמרו לו: חלוצ" לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז, ובא מעשה לפני רבי חייא והכשירה."

בהמשך מתייחסת הגמרא לשאלת החיוב לשלם את אותם מאתיים זוז, ונאמר שם:

"בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה, אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: חלוצ" לה, ובכך אתה כונסה. אמר ליה רב פפא: לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן (שבכה"ג החליצה פסולה בגלל העדר כוונה לחליצה המתרת)? ואלא היכי אימא ליה? אמר ליה: חלוצ" לה ע"מ שתתן לך מאתיים זוז. לבתר דחלץ לה, אמר לה: זיל הב ליה, אמר ליה: משטה אני בכ עבדה ליה."

כלומר, האישה יכולה לטעון שלא היה בכוננתה מעולם לשלם את המאתיים זוז, והבטחת המאתיים זוז נועדה רק כדי לזרז אותו לחלוצ" לה, ובפועל לשטות בו. סוגיא זו נפסקה להלכה בשו"ע (אה"ע"ז סי' קסט סעי' נ).

מעין העיקרון הזה מופיע גם בבא קמא (דף קטז ע"א) במי שברח מבית האסורים ופגש בבעל מעבורת "ואמר לו טול דינר (שכר מופרז) והעבירני את הנהר, והעבירו, אין לו אלא שכרו", והטעם גם שם הוא, שהמתחייב יוכל לומר לבעל המעבורת, "משטה אני בכ". כלומר, לא הייתה כוונה אמתית להתחייב אלא לזרז את בעל המעבורת להעבירו את הנהר. גם סוגיה זו נפסקה להלכה בשו"ע (ח"מ סי' רסד סעי' ד).

באשר לשאלה כיצד יכול המתחייב לחזור בו מהתחייבות מפורשת, בטענה "השטאה", שהתחייבותו לא הייתה ברצינות, נאמרו שני הסברים מרכזיים בראשונים, ושניהם מתקיימים גם במקרה שלפנינו.

הסבר אחד הוא, שמאחר והחולץ מצווה לחלוצ" (שהרי מדובר ביבם שאינו הגון ליבמה, ומצוותו היא לחלוצ" ולא ליבם), ובעל המעבורת מצווה להציל את הבורח מבית האסורים (מדין השבת גופו בקל וחומר ממצוות השבת ממונו), לכן יכול המתחייב לאלץ אותו לקיים את חובתו גם בדרך של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"השטאה". החולץ מחויב לחלוץ והמציל מחויב להציל, גם ללא קבלת תמורה. ההתחייבות לשלם ממון אינה מתפרשת כעיסקה שיש בה קבלה ותמורה, אלא כדרך לאכוף על הצד השני את חיובו. כך כתבו במרדכי (בבא קמא סי' קעד), הגהות מיימוניות (הל' שכירות פ"ט אות ל), יש מפרשים ברמב"ן וברשב"א (יבמות שם), מאירי (שם), שיטמ"ק בבא קמא בשם הרמ"ה, ועיין בבאור הגר"א (יו"ד סי' שלו ס"ק א) כתב שזוהי גם דעת רש"י ביבמות (שם ד"ה אמר ליה), ועיין בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקנו) שכתב שזוהי דעת רוב המפרשים.

הסבר זה מתקיים גם הוא בנדון השאלה שהוצגה לעיל. לאחר שבית הדין חייב את האישה לקבל את גיטה, היא מחויבת בכך גם ללא קבלת תמורה כלשהיא, וניתן אף לאכוף עליה את החיוב דרך צווי הגבלה. לכן ההתחייבות למחול אינה תמורה למעשה אלא דרך לאכוף עליה את החיוב, ויכול הבעל לטעון ל"השטאה".

ההסבר השני הוא, שמאחר והיבמה והבורח מבית האסורים מצויים במצוקה ואנוסים במצבם, ההתחייבות שלהם לא נעשית מתוך גמירות דעת, ובלשון הריטב"א: "כל קציצה שהיא באונס אינה קציצה", והרי התמורה שאותם הם מבטיחים אינה ריאלית לפעולת החליצה (מאתיים זוז) ולפעולת ההצלה (דינר) ולכן התחייבותם בטילה. כך כתבו הרמב"ן, הרשב"א (יבמות שם), הרא"ש (יבמות פרק יב סי' טו), ועוד. ועיין בשו"ת חקרי לב (ח"מ סימן קלה), שכתב אף הוא שזוהי דעת רוב הפוסקים.

גם הסבר זה מתקיים בנדו"ד. המערער היה שרוי במצוקה ובאונס לאחר שבע שנות ניסיון להביא לגירושיו מהמשיבה, ללא שהוא מצליח להוציא את זה לפועל. התחייבותו למחול לא נעשית מתוך גמירות דעת אלא מתוך רצון להשתחרר ממצוקה בלתי אפשרית.¹

ד) לפי עקרונות אלו גם בנדו"ד, גם אם הייתה נאמרת הבטחה מפורשת על ידי המערער למחול על השבת הכספים, לכאורה יוכל המערער לטעון שה"מחילה" נועדה רק כדי לגרום לאישה לקבל את הגט בהקדם ולא מתוך כוונה אמיתית למחול על החוב, וממילא תבוטל. שהרי בנדון שלפנינו ארע לכאורה דבר דומה; מחילה ויתור שלא מתוך כוונה אמיתית לעמוד בזה.

ביום 5.1.2015 ניתן פס"ד המחייב את האישה בקבלת גיטה. ביום 8.1.2015, מבקש המערער לקיים את סידור הגט לאלתר. ואכן בפועל סידור הגט היה ביום 12.1.2015. כבר ביום 1.2.2015 הונחה בפני ביה"ד הבקשה המנומקת של ב"כ המערער לביטול החלטת בית הדין שלפיה המזונות ששולמו לאישה לא יוחזרו למערער. ניכר מתוך סדר הדברים שהמערער היה מודע להחלטת בית הדין המתלה את סידור הגט בפועל בויתור על השבת כספי המזונות.² לכן הוא מזדרז לתבוע את מימוש החיוב של האישה בקבלת גיטה מתוך כוונה שמיד לאחר סידור הגט יפנה לבית הדין לביטול החלק שבהחלטה שלפיו עם סידור הגט תבוטל זכותו לדרוש את

¹ הסבר נוסף שמובא בראשונים הוא מדין "כופין על מידת סדום". כלומר, המציל (בעל המעבורת) והחולץ אינם מפסידים מאומה (בעל המעבורת מקבל את שכרו הראוי). לדרוש שכר מופרז על פעולות אלו, זוהי מידת סדום שניתן לכפות עליה. לכן המתחייב יכול לטעון שהוא שיטה בהם, ובכך כפה עליהם להתנהג שלא במידת סדום. כך משתמע משו"ת המהרש"ל (סי' כה) ומקצות החושן (סימן רסד ס"ק ב). גם הסבר זה מתקיים בנדו"ד, סרבנות להתגרש רק כדי לסחוט כספים (והרי זוהי מסקנת בית הדין) היא מידת סדום.

² לא נכחד שבקשתו של המערער לא נשענה על טענת "השטאה" אלא בקשה לתיקון טעות סופר, שכביכול, ההחלטה המתלה בין סידור הגט לזכות לתבוע את השבת הכספים היא טעות סופר של בית הדין. לדידי ברור, שמדובר בהסוואה לטענת "השטאה", שבעיני המערער הייתה נראית כטענה לא ראויה כלל, ושיש בה משום זילות לבית הדין, וראה הערה בסוף פסק דין זה. מכל מקום, בכלל בבקשה זו מקופלת הטענה שהוא לא התכוון לוותר על זכותו לתבוע את השבת הכספים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השבת כספי המזונות. בלשון הפוסקים "משטה אני בך עבד לה". הוא מייצר מצג שווא שכביכול הוא מוותר על זכותו לתבוע את השבת הכספים על מנת לזכות בסידור הגט באופן מיידי, ולדרוש את שינוי ההחלטה מיד לאחר סידור הגט שלו הוא מצפה כשבע וחצי שנים.

ונבהיר ונדגיש שאם הייתה הסכמה מפורשת שקבלה תוקף פסק דין, אין מקום לטענת השטאה להישמע כלל. וזאת מכמה טעמים.

הראשון הוא שישנה מחלוקת בראשונים כאשר נעשה קנין על ההתחייבות או שהיא נכתבה בשטר האם גם אז יכול המתחייב לטעון "משטה אני בך". לדעת הרא"ש בתשובותיו (כלל סד סי' ג) אין לאחר קנין ולא כלום ולא תקבל טענת השטאה. כך פסק הרמ"א (חו"מ סי' קכט סעי' כב). כך סבורים רבים מהאחרונים, ובכללם, משכנות הרועים (מערכת ה' אות צג), שו"ת מהרש"ך (ח"ב סי' פ), שו"ת בעי חיי (חו"מ ח"א סי' רכא), חקרי לב (חו"מ ח"א סי' קלה), שו"ת אבני נזר (אבהע"ז סי' קלג אות כ), ועוד. והטעם הוא שהקנין והשטר מעיד על גמירות דעת מוחלטת, ולכן לא יוכל לטעון ששיטה בצד השני. לפי זה, נוכל לומר בקל וחומר, שעריכת הסכם בפני ביה"ד ונתינת תוקף פס"ד להסכם, מבטאת גמירות דעת עוד יותר מקנין, ואין לאחירו ולא כלום.

ואמנם, לדעת הרשב"א בתשובה (ח"א סי' אלף רמ) גם לאחר קנין או שטר ניתן לטעון להשטאה, אבל לענ"ד זה רק אם היה הכרח לעשות קנין או שטר כדי שהצד השני יקיים את חלקו, ואז המתחייב יוכל לטעון שהכל היה כחלק מהשטאה, ואין בכך ראייה לגמירות דעת. מה שאין כן, כשהצד השני היה עושה את חלקו גם ללא הקנין, בכה"ג לכל הדעות הקנין מוכיח שאין כאן השטאה אלא התחייבות גמורה. אבל גם אם נאמר שזוהי מחלוקת גורפת, וכפי שמשמע בתומים (סימן פא ס"ק ו, וסימן קכט ס"ק כ), ולכן בכה"ג המוציא מחבירו עליו הראייה, הרי כאשר מדובר במחילה יהיה המוחל "המוציא"³, ולא תקבל טענת השטאה על ידו.

זאת ועוד, לענ"ד, כעיקרון כללי, נתינת תוקף פס"ד להסכם משמעה היא שהצדדים מוציאים את ההסכם מגדרי החוזים והופכים אותו להחלטה של בית הדין, וכך יש להתייחס אליו, ולכן לטענת השטאה אין מקום כלל⁴.

אבל טעם נוסף שהוא עולה על הכל, בכה"ג שמדובר בהסכם שאושר על ידי ביה"ד, לא בהשטאה בצד השני מדובר אלא בהשטאה בביה"ד עצמו! תגובת ביה"ד לטענה שכזו, שיש בה משום ביזיון וחציפות כלפי בית הדין, ברורה למתחייב, וחזקה שהוא לא מכניס את עצמו לכך.

מכל מקום, ועל אף האמור, אילו היה מדובר בהסכם שלא קיבל תוקף פס"ד, לכאורה יש לקבל את טענת השטאה של המוחל, וכפי שעולה מהסוגיות הנ"ל.

אולם, אין הדברים פשוטים כלל ועיקר.

ה) הסוגיות הנ"ל מדברות על התחייבות לשלם ואילו אנו מדברים על מחילת חוב, ויש מקום לעשות הבחנה ביניהם וכפי שיבואר. נדון תחילה, כיצד להתייחס לטענת "השטאה" כאשר הייתה נאמרת מחילה מפורשת, וכאשר המחילה היא רק מכללא כתולדה של שתיקת

³ ואמנם, בנידו"ד, המערער מבקש לנכות סכום זה ממה שהוא צריך להעביר לה, ולכאורה גם כאן הוא מוחזק, אבל זה אינו, מאחר ולא מדובר בחוב שהוא חייב לה אלא לנכות מחלקה בדירה, שהיא מוחזקת בה, וחזר הדין להיות כמחילה.

⁴ בנידו"ד, אין לראות בהחלטה כנתינת גושפנקא להסכמתו שהרי הוא מעולם לא הסכים, ולכן ההשטאה מתייחסת לשתיקתו, שעליה אין נתינת תוקף פס"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל. לאחר מכן, נדון בשאלה, כיצד להתייחס למחילה מפורשת או מכללא כשהיא נעשית בפני ביה"ד ומכוח החלטתו.

בסוגיות הנ"ל מצאנו בראשונים ובאחרונים, שכל טענת ההשטאה יכולה להתקבל רק בטרם שביצע המתחייב את התחייבותו. לאחר ביצוע ההתחייבות לא תתקבל טענת "השטאה", שגם ההתחייבות וגם התשלום בפועל היו מתוך כוונת השטאה. ולכן במעשה של החליצה ביבמות שם, אם לאחר החליצה, האישה שילמה בפועל לחולץ את המאתיים זוו, לא תוכל לטעון שהתשלום היה מתוך כוונה לתבוע אותם בחזרה, מאחר והתחייבותה היתה "השטאה". כך כתבו בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' אלף רמ), ובלשונו "שאינן השטאה לאחר נתינה", ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג, סי' ל), ובמרדכי (יבמות סי' כד-כה), ובשו"ת דברי ריבות (סי' שצו), וכך פסקו להלכה בשו"ע (חומ"מ סי' רסד סעי' ח), וברמ"א (אבהע"ז סי' קסט סעי' נ), ועוד רבים. ובספר חוק לישראל, פגמים בחוזה, שהח"מ היה שותף בעריכתו, אריכות דברים בשאלה זו, ראה עמ' 358 ואילך, הערות שוליים 121-125.

לפי זה, לכאורה, מחילה על חוב כמוה כתשלום בפועל, שהרי לאחר המחילה כבר אין לו מה לתבוע, וחובו כבר נמחל לצד השני. ולכן, במעשה של החליצה, אם הייתה האישה מוחלת על חוב שהחולץ חייב לה, אם יחלוץ לה, לא תוכל לטעון לאחר החליצה שהמחילה הייתה "השטאה". כך כתב בשו"ת מגן דוד (אבהע"ז סי' א). וכך כתבו הדיינים (ישבו בדין: הרב נסים, הרב אלישיב, והרב זולטי, זצלה"ה) בפד"ר (כרך ה, עמ' 78), שם דנו במי שמחלה לבעלה חיובים שהיה חייב כלפיה, אם יאות לגרשה. לאחר הגירושין חזרה האישה וטענה שמחילתה הייתה רק כדי שיאות לגרשה, ולא מתוך כוונה אמיתית. הדיינים דחו את טענתה מחמת הנ"ל, שמחילה כמוה כתשלום בפועל שאין לאחריו טענת "השטאה".⁵

ולכאורה, יש לבעל דין מקום לחלוק על השוואה זו. כאשר המתחייב ביצע את התחייבותו הוא מוכיח בכך שלא הייתה כוונת השטאה, שאם מתחילה לא הייתה כוונת לבצע את ההתחייבות מדוע החולצת שילמה את המאתיים זוו, ומדוע הבורח שילם את הדינר, ומי הכריחם לכך? לכן, המסקנה המתבקשת היא שלא הייתה כוונת השטאה. ביצוע ההתחייבות מוכיחה בעליל שהוא התכוון באמת ולא שיטה בצד השני. מסקנה זו לא נכונה כאשר מדובר על מחילה. וכי איזו פעולה הוא עשה לאחר שהודיע על המחילה שתוכיח שמחילה זו לא היתה עם כוונת השטאה?⁶ !

אבל נראה שבפד"ר הנ"ל השוו את דין מחילה לתשלום בפועל על בסיס הבנה אחרת בדברי הראשונים הנ"ל, שלאחר הנתינה אין ולא כלום. לשיטה זו טענת "השטאה" אינה מתקבלת בוודאות, ורק מעוררת ספק בדבר תוקפה וכנותה של ההתחייבות, ולכן אי אפשר להוציא ממנו ממון בספק. לכן, אם כבר שילם כבר איננו מוציאים ממון, ואדרבה, על המתחייב יהיה להוכיח

⁵ וראוי לציין, שעל אף האמור נראה, שאם המתחייב או המוחל מוסר מודעא שהכל היה מתוך כוונת השטאה, הרי שגם אם שילם בפועל או שמחל, יוכל לשוב ולתבוע את החוב. כך כתב בשו"ת מהרש"ל (סי' כה), והובא בפד"ר הנ"ל. ואולם, ראה בדרכי משה השלם (אבהע"ז סי' רסט ס"ק לא), שמשמע לא כך. ויש לחלק ולומר, שאם מסירת המודעא הייתה רק לפני ההתחייבות ולא לפני התשלום, לא יוכל לטעון להשטאה, שאם כדבריו, למה שילם בפועל. אבל אם מסירת המודעא הייתה לפני התשלום לכל הדעות יוכל לטעון להשטאה שהרי בכה"ג אין בביצוע ההתחייבות משום הוכחה על רצינותו בשעת ההתחייבות, ואכמ"ל.

⁶ ועיין במגן דוד (שם) שכתב, שרק כאשר המחילה חלה לפני עשיית הפעולה אין לאחריה ולא כלום ולא תישמע טענת השטאה, אבל אם המחילה תחול רק לאחר הפעולה של הצד השני, הרי שגם אז תישמע טענת השטאה. בנדו"ד הרי הוויתור על החוב יחול רק לאחר סידור הגט כפי נוסח ההחלטה של ביה"ד. וגם זה מצטרף למסקנה שלהלן שבנדו"ד יוכל המערער לטעון לביטול ההסכמה על הוויתור המשתמעת מתוך מעשהו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהתחייבותו הייתה "השטאה". לפי זה, גם במחילה תהיה מסקנה זו נכונה, שעל המוחל הבא להוציא ממון מהצד השני מוטל להוכיח שמחילתו הייתה השטאה. כך מבוארים דברי הראשונים הנ"ל ביד המלך על הרמב"ם (גולה ואבדה פי"ב הלכה ז), שו"ת גור אריה יהודה (ח"מ סי' ז), אמרי איש (סי' מט עמ' שכה), מנחת אשר להגר"א וייס (פרשת תולדות), ועוד. אבל לא נכחד שמלשון הרשב"א ומהר"ם מרוטנבורג שלעיל לא משמע כך.

סוף דבר. יש מקום לומר שבשאלה, האם במחילה ישנה לטענת "השטאה", בנסיבות שכאלו של אונס ומצוקה ושל חיוב המוטל על הצד השני, אין הדברים מוחלטים, ויש צדדים לכאן ולכאן.

אולם, כל זה אם היה מדובר על מחילה מפורשת.

ו) בנדון שבפנינו, אין מדובר במחילה מפורשת של המערער רק כהסכמה שבשתיקה. המערער לא מחה על החלטת בית הדין המתלה את פטור האישה מהשבת דמי המזונות בסידור הגט. לכאורה, שתיקה זו והעדר המחאה, דומה היא בתוכנה להתחייבות למחול על החוב אם יסודר הגט. וכאן באנו לדון בתוקפה של שתיקה זו, האם יש לה את הערך של מחילה מפורשת.

הנה, "שתיקה" מעבר להיותה בתנאים מסוימים כהודאה לעובדות, היא משמשת לעתים גם כמחילה. כלומר, מי שחייבים לו, ואמור לדרוש את חובו בנסיבות מסוימות, שבהם האדם הסביר היה מיד תובע את חובו⁷, והוא שותק, הרי שהשתיקה היא הוכחה למחילה על החוב. כך כותב המהר"ם פדואה בתשובותיו (סימן מ), אודות רב שלמד בקהילה מבלי לדרוש שכר ואחרי תקופה ארוכה קצבה לו הקהילה שכר, ולא דרש אז את שכרו על העבר. המהר"ם פדואה, לאחר שנשא ונתן בשאלת הצורך ל"אתם עדי" בהודאה, ומסיק ששתיקה גם ללא "אתם עדי" יכולה להיות הוכחה למחילה, קובע:

"במקום שרואה שורו טבוח לפניו, ודאי דרך כל אדם לצוות, אם אינו מוחל [...] הרב שראה שהקהל הקציבו לו שכר להבא וכבשו שכרו לשעבר, ונשתמשו במעותיו, היה לו לקרוא בקול גדול, או לרמוז רמזים, ואדרבה אומדנא דמוכח הוא שמחל".

הדברים הובאו להלכה ברמ"א (ח"מ סי' שלה סעי' א).

מסקנה דומה ניתן להסיק מדברי הרמב"ם הבאים (פי"ב מהל' אישות ה"כ):

"הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידיך במזונותיך, אין לה מזונות, שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה היה לה לתבעו או לומר לו אין מעשה ידי מספיקין לי."

הובאו דבריו בשו"ע (אבהע"ז סי' ע' סעי' ח). גם כאן שתיקת האישה והעדר התגובה מתפרש כמחילה על זכות שקיימת לה. כך מתבארים דבריו בח"מ (שם ס"ק לג)⁸.

⁷ העדר תביעה סתם אינה משמשת כהוכחה על מחילה, שחוב אינו מתיישן לעולם, כמש"כ בשו"ע (ח"מ סי' צח סעי' א). ועיין שו"ת הרא"ש (כלל פה סי' י, כלל עט סי' יג) שבכל חוב ישן יש לדרוש מדוע הוא לא נתבע עד עכשיו, אבל כאשר כל אדם היה צוות על חובו והוא שותק, זה הוכחה למחילה, ועל זה מדובר בכאן.

⁸ כך יש להוכיח, ממה שמשמע בסוגייתנו עצמה, שמי שמבטיח את המאיתיים וזו לחולץ זה בית הדין, ורק בגלל שהאישה שותקת ולא מוחה היה מקום לחיבה אלמלא טענת השטאה, ולכן ביבם הגון לה היא אכן חייבת בהם אף שהתחייבות לא יצאה ממנה. ואמנם, לא בשתיקה בלבד מדובר אלא בפעולת החליצה שנעשית בסמוך להבטחת המאיתיים וזו על ידי ביה"ד. וראה לשון השו"ע המובאת להלן, בסמוך לסוף פסק דין זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כך גם ניתן להסיק מסוגיית הקוצץ מעות בתמורה לויתור על הזכות של פועל לאכול תוך כדי מלאכתו. וכך נאמר במשנה (בבא מציעא דף צג ע"א):

"קוצץ אדם על ידי עצמו, על ידי בנו ובתו הגדולים, על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, על ידי אשתו - מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים".

ובגמ' שם (דף צב ע"ב) מבואר שהטעם הוא שבגדולים שתיקתם לקציצת אביהם היא כמחילה וויתור על זכותם, שאם לא כן היו מוחים.

וכך מבואר ברמב"ם (פי"ב מהלכות שכירות הלכה יד):

"פועל שהיה עושה הוא ואשתו ובניו ועבדיו והתנה עם הבעה"ב שלא יאכלו ממה שהן עושין לא הוא ולא הם הרי אלו אינן אוכלין, בד"א בגדולים מפני שיש בהם דעת והרי מחלו".

וליסוד זה ששתיקה, במקום שהתגובה הטבעית היא מחאה ותביעה, תיחשב כמחילה, יש מקורות רבים נוספים.

לפי זה, העדר התגובה של המערער מיד לאחר קבלת החלטת בית הדין שלפיה סידור הגט בפועל ישמיט את זכותו לדרוש את השבת דמי המזונות, ויתירה מזו, סידור הגט בפועל מבלי שהוא מעורר את זכותו לדרוש את השבת דמי המזונות – כמוה לכאורה כמחילה על זכות זו, ואין לאחר מחילה ולא כלום, ויחולו על כך העיקרון שלעיל, שלאחר מחילה אין מקום לטענת "ההשטאה".

אבל זה רק "לכאורה". לענ"ד שונה היא טענת השטאה על מחילה מפורשת, מטענת השטאה על שתיקה. במחילה מפורשת המחילה קיימת, ואנו באים לבטלה מכוח הטענה לכוונת השטאה, ועל כך נכון האמור לעיל. אבל בטענת השטאה על שתיקה, לא התקיימו התנאים הראשוניים למחילה, ולכן אין כאן מחילה כלל שבאים אנו לבטלה. לא העדר כוונת אמת יש כאן אלא העדר מחילה מעיקרא. כך בהג"א (בבא מציעא פ"ג ס"ח) שבמקום שיש אמת לא לשתיקה אינה נחשבת כהודאה, ובש"ך (ח"מ ס"י פא ס"ק יז) ובנתיבות המשפט (סי' קלח ס"ק ז).

וכעין זה מצינו בכתובת אלמנה לאחר כ"ה שנה, שאם היתומים נוהגים בה כבוד, שתיקתה אינה מורה על מחילה (שו"ע אה"ע ס"י קא סעי' ב, עפ"י סוגיא כתובות דף קד ע"ב). וכן מלווה שראה את הלווה מחלק נכסיו לבניו וכתב רק קרקע כל שהוא למלווה ושק, לא אומרים שהוא כמחילה (רמ"א ח"מ ס"י צא סעי' א וסמ"ע ס"ק א, עפ"י סוגיא ב"ב דף קלג ע"ב), ופי' הרז"ה (שם דף ס ע"א בדפי הרי"ף) משום שיכול לומר השני נוח לי, עיי"ש.⁹ ואף מצינו בבר-מצרא שאמר ללוקח "זיל זבון" [=לך וקנה] שלא מחל בכך את זכותו אם לא קנו מיניה על כך, שיכול לטעון שאמר כן כדי שהמוכר ימכור בדמים ראויים (שו"ע ח"מ ס"י קעה סעי' כט וסמ"ע ס"ק נ, עפ"י סוגיא ב"מ דף קח ע"א).

וכן בבגדון שבפנינו לשתיקתו של המערער יש אמתלא ברורה. הוא שתק כדי לא לסכל את סידור הגט, שלו הוא מייחל כבר שבע שנים ומחצה.

ראוי לציין, שהמערער שבפנינו חזר ותבע מספר פעמים בפני ביה"ד האזורי בטרם נתנה ההחלטה נשואת הערעור, להפסיק את הצו הזמני למזונות, בתאריך 27.5.2014, ובתאריך

⁹ דעת הרז"ה שאף בכתיבה וקבלה יכול בע"ח לטעון כן, וחלקו עליו הרשב"א (ב"ב קלב ע"ב ד"ה עוד כתב) ור"ן (שם ד"ה אמר ליה), עי' תומים (סי' צח ס"ק א).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1.2.2015. ואף בר"ע בפני ביה"ד הגדול בתאריך 14.7.14 כשסיבת דחיית הבר"ע לא היתה מהותית אלא הפניית המערער לביה"ד האזורי. כך גם דחיית הבקשה לעיכוב ביצוע מתאריך 25.11.2013 אינה דחייה מהותית. ציינו את רשימת הפניות הללו כדי להצביע על כך שהמערער לא זנח את תביעתו לביטול הצו למזונות זמניים ולחיוב האישה בהשבת הכספים בכל התקופה שקדמה להחלטה נשואת הערעור ובמהלכה. ולכן, אין הכרח לראות בשתיקתו כוויתור פתאומי על זכותו לתבוע את השבת המזונות עם סידור הגט.

עוד ראוי לציין ולהדגיש, שאין באמור, משום הצדקה והיתר כל שהוא, למעשהו של הבעל. כמובן, שגם ביה"ד לא ישתמש בדרך זו של הטעיה כדי להוביל לקבלת הגט על ידי האישה. לא מחמת חדר"ג שיבואר להלן אלא בעיקר מצד סדרי הדין הראויים, ובפרט בבתי הדין הממלכתיים שיש להם כלים מרובים להשיג את התוצאה הרצויה לאכוף חיובים מבלי להיכנס לעקלקלות, וראה בהערה כאן¹⁰.

ז) המשיבה טענה בתגובתה לערעור, שאם יתקבל הערעור ותחוייב בהשבת כספי המזונות, יש לבטל את הגט, מאחר ויהיה גט זה כגט מוטעה. היא קבלה את גיטה רק על דעת שלא תחויב בהשבת כספי המזונות. כאן באנו לדון בגט מוטעה מצד האישה, האם הוא בטל או לכל הפחות פסול ויש לערוך גט חדש, שבלעדיו יהיה הבעל עדיין אגוד בה. זאת אומרת, מאחר ודין תורה הוא, שאין צריך את הסכמת האישה לקבל את גיטה, לכאורה, אין מקום לטענה שכזו כלל. אבל לאחר חדר"ג שלפיו לא ניתן לגרש אישה בעל כרחה וצריך את הסכמתה, לכאורה יש מקום לדון בטענה זו. נדגיש שהזוג שבפנינו מעדות אשכנז הוא, שלכל הדעות חדר"ג חל עליו, מחמת התקנה או מחמת המנהג שנתקבע.

נוסיף הבהרה לטענה זו, לאור האמור לעיל, בנוגע לטענת השטאה.

ביבמות (שם) איתא שעל אף שחליצה מוטעית היא כשרה, גט מוטעה (של הבעל) הוא פסול. והטעם הוא שההתחייבות של היבמה לשלם לחולץ מאתיים וזו לא יכולה להוות תנאי בחליצה, שהרי גם אם לא יקויים התנאי, החליצה תהיה כשרה, שאין תנאים בחליצה. ולכן הדיון הוא רק סביב תוקפה של ההתחייבות, ובנסיבות מסוימות ההתחייבות הייתה השטאה שהיא בטלה. אבל בגט שניתן להטיל בו תנאים, אין הדבר כן, ואם היה מדובר בהתחייבות של האישה לשלם לבעל מאתיים וזו כתמורה לסידור הגט, היינו מתייחסים לזה כאל התנאה בגט, ואם לא תשלם את המאתיים וזו יהיה הגט בטל. לכן, אם תבקש האישה לשטות בבעל ולהבטיח לו מאתיים וזו רק

¹⁰ והן אמת, שלא נכחד. מסוגיית חליצה מוטעית שביבמות (דף קו ע"א) משמע, שבית הדין הוא זה שמורה להטעות את היבם לחלוץ מאחר והוא חייב בכך מן הדין, לפי שאינו הגון לה, וכדלעיל. בגמרא הנ"ל, זוהי עצתו של רב פפא, להטעות את היבם. ובכלל, לשון הסוגיא הוא שבית הדין (בשמה של היבמה) אומר ליבם לחלוץ על מנת שתתן לו מאתיים וזו. והרי לפנינו לשון השולחן ערוך (אבהע"ז סימן קסט סעיף נ) בהלכה זו: "חלוצה מוטעת, שאומרים לו: חלוץ לה ע"מ שתתן לך ק"ק וזו, החליצה כשרה, אפילו אינה נותנת לו כלום, ואפילו כפל התנאי. ואף על פי שהחליצה כשרה אף אם לא תתן לו, מכל מקום, חייבת ליתן לו, כשאר שכר שכיר לעשות מלאכתו. אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה, והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה, והטעוהו שיחלוץ לה על מנת שתתן לו ק"ק וזו, אינה חייבת ליתן לו כלום".

זאת ועוד, מרש"י ומעור ראשונים משתמע, שבכל גוונא, שהדין הוא שכופין לחלוץ, רצוי להטעותו על ידי ביה"ד, לפני שנפנה לכפייה. אבל כאמור למעלה לא שייך ליישם את זה במציאות ימינו בה יש מערכת ממלכתית מסודרת שמקנה כלים ראויים ליצירת התוצאה הרצויה. ולא נהפוך את ערכאות השיפוט לשותפים להטעיות ולהשטאות על מנת לאכוף חיובים, וגם אם מן הדין היה ראוי לנהוג כך בסרבנים, מכל מקום, כבודו של בית הדין ושל מערכת השיפוט בכללה לא מאפשרת כלל להשתמש בדרך זו. ואמנם עיין בשו"ת ויען דוד, שיובא להלן, שנשאל בשאלה דומה של הטעיה בהקשר לחדר"ג ונראה שמסקנתו שאף מותר לעשות כן לכתחילה, אבל הוא לא דיבר על בית הדין אלא על הצד השני.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כדי שיסודר הגט, ולא מתוך כוונה לעמוד בהתחייבות, יבוטל הגט כגט מוטעה, שהרי הוא נותן את הגט על דעת שההתחייבות של האישה חלה¹¹. לכאורה, לפי עיקרון זה, מאחר ולאחר חדר"ג, נדרשת הסכמתה של האישה לקבלת הגט, הרי שאם יבקש הבעל לשטות באישה ולהבטיח לה מאתיים זוז על מנת שתקבל את הגט, יהיה הגט מוטעה ובטל. אבל לאחר העיון, אין הדבר כן, וכי מפני ש"אנו מדמין נעשה מעשה", שאין הדמיון עולה יפה, וככל שיבואר להלן.

הנה, גט שניתן בעל כורחה של אישה לאחר חדר"ג, לשיטות שהוא נוהג גם האידנא מחמת מנהג או מחמת התקנה עצמה¹², האם בדיעבד הגט כשר או שהוא בטל או פסול? בשאלה זו נחלקו אחרונים, ויובאו להלן בתמצית.

יש שכתבו, שבדיעבד הגט כשר, וטעמם שאין כוח בחרם לבטל את הגט שכשר מן התורה אלא שיהיה העושה כן שרוי בחרם, כך כתבו בכנה"ג (אה"ע קיט הגה"ט אות ט), בשו"ת נוב"ת (אה"ע"ז סי' קכט), בשו"ת בית יצחק (סי' סב אות י-יא), בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קכג), בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' מז), בשו"ת דברי חיים (ח"ב אה"ע"ז סי' מד), ועוד.

אבל יש שכתבו, שהתקנה ביטלה את הגט גם בדיעבד, ואכן, כך היא לשון התקנה שאם ניתן בעל כורחה יהיה הגט בטל¹³. כך כתבו בשו"ת מהר"ם מיניץ (סי' יז), בתשובה ב מהר"ח מוולוז'ין, שהובאה בשו"ת בית הלוי (סוף ח"א), ושכן הסכימו חכמי וילנא. באשר לשאלה, כיצד ניתן לבטל גט שהוא כשר מן התורה מכוח החרם, יעויין אנצ"ת (כרך יז טור שצג-שצד), וכל המקורות שבכאן משם הם¹⁴.

ויש שכתב שאף לא ניתן לבטל את הגט מן התורה אבל מדרבנן הוא פסול ויש לערוך גט חדש, ובלעדיו יהיו הבעל והאישה אסורים להינשא לאחרים, ברכת רצה (סי' לד). וטעמו הוא שחדר"ג הרי הוא כמו כל תקנת חכמים אחרת הפוסלת גט מדרבנן.

אשר על כן, כל שאלתנו בגט שהאישה הוטעתה, היא רק לדעות שגט בעל כורחה הוא בטל או פסול. לשיטות שבדיעבד גם כאשר ניתן בעל כורחה הגט כשר, ונראה שכך קיי"ל הלכה למעשה, אין מקום לשאלה זו כלל, בקל וחומר מגט בכפייה, שאם בכפייה הגט כשר בדיעבד, כל שכן בגט מוטעה.

עוד נדגיש, שהשאלה מתעוררת בעיקר לפי שמה שמשתמע מלשון הרא"ש וראשונים נוספים, שתקנת חדר"ג השוותה את כוח האישה לכוח האיש¹⁵. ולכן אם גט מוטעה כלפי הבעל הוא בטל, כך צריך להיות גם בגט מוטעה כלפי האישה.

(ח) אבל לענ"ד מכמה וכמה טעמים, לכל הדעות, הגט בנדו"ד כשר בדיעבד, גם לאחר ביטול ההחלטה על הוויתור להשבת כספי המזונות, ואין מקום לפקפק כלל וכלל בכשרותו.

¹¹ אמנם, האידנא המנהג בפועל שהבעל אומר שנותן את הגט מרצון וללא תנאי, וטענתו לא תתקבל לביטול הגט, אך יש מקום לחוש ללעז, ע"י יביע אומר (ח"ב אה"ע סי' י).

¹² עיין בכל זה באנצ"ת כרך יז טור שפו.

¹³ נוסח התקנות בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) (סי' תתרכב), שו"ת מהר"ם מיניץ (סי' יז).

¹⁴ הנימוק המובא שם בבית הלוי בשם הגר"ח וולוז'ין, שעיקרו הוא שביה"ד שכפה על האישה פעל בחוסר סמכות לכפות, שכל הסמכות לכפות הוא מכח "עבדין שליחותיהו", וזה לא מתקיים בנדו"ד של גט מוטעה שהיה על ידי הבעל ולא על ידי בית הדין.

¹⁵ שו"ת הרא"ש (כלל מב אות א).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראשית, בפשטות, תקנת חדר"ג הייתה שלא ינתן הגט בכפייה ולא שנצטרך את רצונה הפוזיטיבי להפעלת הגירושין. די בהסכמתה בפועל לקבל את הגט, ושהיא אינה מוחה בשעת קבלתו ואומרת שהגט נכפה עליה. כך עולה מהנוהג המופיע בחלק גדול מהמקורות שבהם יש את סדר הגט (ובכלל זה סדר הגט, המופיע בשו"ע אבה"ע¹⁶, לאחר סימן קנד), שבטרם יסודר הגט צריך לוודא מול הבעל שהגט ניתן מרצונו הטוב וללא שום תנאי, מה שלא מופיע אצל האישה שידרשו ממנה להצהיר שהיא מקבלת את הגט מרצונה¹⁶. והטעם הוא בכך, שאיננו צריכים הצהרה על רצונה רק לידע שאין פה כפייה, וזה ידוע לנו מהנסיבות.

וביאור הדברים על דרך העיון הוא כלהלן.

הנה, מה שגט שהוטעה בו הבעל הוא בטל, נשען על מה שהבעל יכול להטיל תנאים בגט. זאת אומרת, כשם שאם הבעל התנה תנאי בגט והוא לא התקיים, הגט בטל, כך גם כשהוא הוטעה, כשיש אומדנא דמוכח שהגט ניתן רק על דעת דבר מסוים, שהתברר כטעות, הגט בטל (כך משמע בפשטות בראשונים ביבמות שם). לפי זה נראה ברור, שגם אם חדר"ג השווה כוח האישה לאיש, לא ניתנה לאישה מכוח זה האפשרות להטיל תנאים בקבלת הגט, ואם כן, הרי זה כמו חליצה מוטעית שכשרה, מאחר ואין החולץ יכול להטיל תנאים בחליצה (יבמות דף קו ע"א), ואם כן, גם גט שהוטעה בו האישה יהיה כשר. ולפי הסבר זה, גם אם האישה תתנה מפורשות את קבלת הגט בתנאי כל שהוא, ובתנאי כפול, התנאי יבוטל והגט יתקיים. הטעם לכך הוא שמי שיכול להטיל תנאים זה רק מי שהוא חלק ביצירת החלות של המעשה. האישה גם לאחר חדר"ג אינה חלק מיצירת הגירושין, שהרי היא פסיבית בלבד.

תקנת חדר"ג משמעה היא תקנה **במעשה הגירושין ולא בחלות הגירושין**, שכאשר כופין אותה לקבל את גיטה זה **פגם במעשה הגירושין ולא בחלותם**, אלא שהפגם במעשה יכול להוביל לביטול הגט לפי שיטות אלו¹⁷.

והראיה לעיקרון הזה, שאין הכרח להסיק ממה שהצרכנו את רצון האישה והסכמתה בקבלתה גט, שאם תהיה טעות הגט יתבטל, היא מסוגיית חליצה מוטעית עצמה, שהרי גם שם צריך את רצון החולץ לחליצה ואעפ"כ כשהוטעה החליצה כשרה, עיי"ש ביבמות.

שנית, מאחר ולפני סידור הגט, כל בתי הדין מקפידים להבהיר לצדדים שהגט אינו תלוי ומותנה בשום דבר אחר, והוא מנותק מכל הסכמה אחרת שבין הצדדים, שבין אם תקויים ובין אם לאו, הגט יישאר בכשרותו ההלכתית, הרי שזה כולל גם את הסכמת האישה לקבל את גיטה. בנוסח המקובל בדרך כלל, כהקדמה לסידור הגט, הבעל נדרש להצהיר שסידור הגט נעשה מרצונו הטוב **ללא שום תנאי**, כדי למנוע טענות כל שהם המבוססות על התניית הגט בדבר אחר.

¹⁶ וזו הערה בכתב שהעירני/האירני ידידי הרה"ג אוריאל לביא שליט"א אב"ד בירושלים, ובכלל דבריו המקורות הבאים: "עיי' בספר בית מאיר על סדר הגט למהר"ם ר' יוזפא אות ריג, (ויצוין לניסוח שבתחילת דבריו "איני יודע איזה דיבור וכו') וכן בפת"ש על סדר הגט לסי' ריד (עיי"ש בהוצאת ראש פינה בתרגום דבריו של מהר"ם), וכן עיי' בערוה"ש סי' קנד סדר הגט התמידי סעיף יט" עכ"ל. במקורות הללו, אכן מוזכרת הדרישה שהאישה תשיב שהיא מקבלת את הגט מרצונה, עיי"ש. ובבדיקה שעשיתי ראיתי שזה מופיע בעוד כמה מ"סדרי הגט", אבל לענ"ד זה רק כדי לשלול כפייה נסתרת שאינה ידועה לבית הדין שמסדר את הגט, ולא שרצונה הוא חלק ממה שמפעיל את הגירושין, וראה להלן בגדר הדברים. אבל בהרבה מ"סדרי הגט" האחרים זה לא מופיע כלל ביחס לאישה, על אף שזה מוזכר ביחס לבעל.

¹⁷ לכן יש מי שצמצם את חדר"ג רק לזריקת הגט בעל כרחו ולא לכפייתה לקבל את הגט, אבל גם מי שיאמר, וקיי"ל הכי, שגם כפייתה נכללת בחדר"ג, זה תקנה במעשה ולא בחלות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין שום ספק שגם אם היה נדרש רצון פוזיטיבי של האישה לקבלת הגט, הייתה הקדמה זו כוללת גם את האישה, וכאשר היא נוכחת בכל הליך סידור הגט בפועל, יש להניח שהקדמה זו כוללת גם את האישה המקבלת את הגט.

זאת ועוד, ואת עלית על כולה, בנדר"ד בית הדין חייב את האישה לקבל את גיטה בתאריך 5.1.2015, כאשר בנימוקי החיוב מופיע שתביעת האישה לשלו"ב הינה מן השפה ולחוץ, ועילות הגירושין של הבעל מתקבלות, ובכללם פירוד ממושך של למעלה משבע שנים ומחצה. הרי שמדובר, לכל הפחות, על מרידה הדדית, שיש לחייב גט, כפי שצוטט בפס"ד הנ"ל, על סמך רבנו ירוחם המפורסם. כל כהאי גוונא, ייתכן לומר, שלא חל כלל חדר"ג. מה עוד, שאם האישה הייתה מסרבת לקבל את גיטה, סביר להניח, שבית הדין האזורי בעצמו היה מטיל צווי הגבלה ולאחריהם אף כפייה. אשר על כן, אף מבלי להיכנס לסוגיה זו של חיוב האישה בקבלת הגט והשלכותיה, שלא נדרשנו אליה כלל, נוכל להסיק שלא חל על כך חדר"ג. ועיין ב"ש (אבהע"ז סי' עז ס"ק ט), לדעת החלקת מחוקק (שם ס"ק טז), בנוגע לחדר"ג במורדת. והטעם העקרוני הוא שתקנת חדר"ג נועדה למנוע שרירות לב בגירושי האישה. וזה לשון הראשונים בביאור טעמה של התקנה: "שעשה כן כדי לגדור בפני הפריצים וההוללים המתעללים בנשיהם לגרשן שלא כראוי ותולים מעשיהם בדברים בטלים" (הרשב"א הובא במהרי"ק שורש קא ובדרכי משה אבהע"ז סי' א ס"ק ט), "לפי שראה רגמ"ה שהדור פרוץ ומזלזלים בבנות ישראל בזריקת גט בעל כרחיה" (שו"ת הרא"ש כלל מב סי' א). כאשר בית הדין קבל את עילות הגירושין של הבעל ובכללם שהאישה מורדת, כבר לא מדובר כאן בשרירות לב של הבעל לגרש את האישה.

ממילא אם ביחס לחדר"ג שלא לגרש אישה בעל כורחה הדברים אמורים, קל וחומר ביחס לגט מוטעה באישה, וככל האמור.

סוף דבר, אין מקום לטענת האישה שיש פקפוק כל שהוא בכשרות הגט, מדין גט מוטעה, גם לאחר קבלת הערעור, שתוצאתו שהמערער רשאי לתבוע את השבת כספי המזונות ששולמו לה שלא כדין¹⁸.

ראוי לציין ולהדגיש, שהאמור פה ביחס לגט מוטעה כלפי האישה, הוא עיקרון כללי והוא נכון לכל המקרים הדומים, שבהם תישמע טענה לפקפוק על גט רק מחמת טעות של האישה.

אשר על כן, לאור כל האמור לדעתי יש לקבל את הערעור ולקבוע שאין לוותר המשתמע מהחלטת בית הדין נשואת הערעור תוקף הלכתי, לא מכוח החלטת בית הדין, ולא מחמת הסכמתו שבשתיקה של המערער, והוא רשאי לתבוע את חובו, וככל המבואר.

מודגש שוב שקבלת הערעור משמעה הוא שבעובדה שהמערער סדר את הגט אין בה כדי להסיק שהמערער ויתר על זכותו לתבוע את השבת כספי המזונות. אין בקבלת הערעור כדי להסיק בהכרח שהמשיבה חייבת להשיב את כספי המזונות בפועל. ייתכן, שיש גורמים נוספים שאמורים לבוא בחשבון שלא הונחו לפנינו.

¹⁸ וכך הסיק בשו"ת ויען דוד (אנטוורפן) (ח"ה סי' מו), שאין בגט מוטעה משום חשש כל שהוא של חדר"ג (תשובה משנת תשס"ב).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשולי פסק הדין, ועל אף כל האמור, בית הדין מבהיר ומדגיש, שאין באמור משום הצדקה כלשהיא להתנהלותו של המערער אל מול בית הדין האזורי, שראויה לנזיפה חמורה. הדרך הראויה והסלולה לפני המערער הייתה צריכה להיות, הבעת התנגדות לויתור על השבת כספי המזונות, בטרם יסודר הגט, ושאם המשיבה הייתה מסרבת לקבל את גיטה, היה עליו לדרוש את אכיפת החיוב בגט על האישה בכלים הרגילים. עם החזרת התיק לביה"ד האזורי להמשך ההליך, ישקול בית הדין האזורי, מהי התגובה הראויה להתנהלותו הזו של המערער, שיש בה משום ביזיון בית הדין.

כך נלע"ד, וצור ישראל יצילנו משגיאות, אכ"ר.

אשר על כן, לפי האמור, אם דעתי תתקבל על ידי חבריי, יש לקבוע שהערעור מתקבל, ולפיכך, אין לויתור המשתמע מהחלטת בית הדין נשואת הערעור תוקף הלכתי, לא מכוח החלטת בית הדין, ולא מחמת הסכמתו שבשתיקה של המערער, והוא רשאי לתבוע את חובו, וככל המבואר.

לפיכך, יש להחזיר את התיק לבית הדין האזורי שיקיים דיון בתביעת המערער כנגד המשיבה להשיב את כספי המזונות.

אולם, מאחר וההרכב המקורי שנתן את החלטה נשואת הערעור התפזר, הרי שיש לפנות לכבוד ראב"ד תל אביב הרה"ג זבדיה כהן שליט"א שיעביר את התיק לקיום הדיון הנ"ל ולהמשך ההליך בפני הרכב חדש לפי שיקול דעתו.

הרב ציון לוז-אילוז

הערעור שבפנינו הוגש על החלטות בית הדין האזורי מיום 5.1.2015, ומיום 3.2.2015, שלפיהם כספי מזונות אישה ששולמו לה בטרם סודר הגט יוותרו לה, וזאת על אף שתביעתה לשלום בית נדחתה מעיקרה, וכספים אלו לא יקוזזו מחובות האחרים של המערער כלפיה.

מיד לאחר ההחלטה לחיוב האישה בגט ביקש הבעל לזמנם בדחיפות לסידור הגט, ומיד לאחר שסודר הגט פנה הבעל לביה"ד האזורי בבקשה "לתיקון טעות קולמוס". ביה"ד ענה שאין כל טעות, וכלשונו "פסק הדין מדבר בעד עצמו ואין מה להוסיף עליו".

משהתברר לב"כ הבעל שאין בכוונת ביה"ד האזורי לתקן את "טעות הקולמוס" פנו לביה"ד בבקשה לביטול פס"ד מן הטעמים כפי שסיכמם הרה"ג אילוז בתשובתו:

א. החלטת בית הדין שעם סידור הגט לא יוכל המערער לתבוע את השבת כספי המזונות ניתנה מתוך מגמה להמריץ את אישה להתגרש, וזאת על גבו של המערער וללא הסכמתו. המערער מוסיף וכותב בהודעת הערעור, שכבר עם נתינת ההחלטה המקורית לחיובו במזונות הוא ערער על כך בטענה שהחלטה זו נתנה כעונש על המערער בגלל התנהלותו בדיון, ולא בגלל זכאותה של האישה.

ב. גם כאשר סודר הגט לא היה בדעתו של המערער לוותר על זכותו לתבוע את השבת הכספים.

תגובת המשיבה היא כלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. המשיבה כשהסכימה לסדר את הגט, הסתמכה על החלטת בית הדין כי עם סידור הגט יישארו הכספים המדוברים בידה.

ב. המערער היה יכול להגיש את ערעורו בטרם יסודר הגט ולא לאחריו. משכך, יש לראות בהעדר מחאתו הסכמה לאמור בהחלטה.

ג. אם תתקבל טענת המערער, וההחלטה הנ"ל תבוטל, יש לראות את הגט כגט מוטעה, שלדבריה, הוא בטל.

אלו הם תמצית הטענות, מכתבי הערעור והתגובה, ומה שנאמר בדיון.

ידידי הרה"ג צ. אילוז שליט"א קבל את הערעור ולדעתו יש להחזיק את התיק לביה"ד לדון בתביעת הבעל לשעבר להחזר דמי המזונות אותם שילם הבעל.

לדעתי יש לדחות את הערעור ולהשאיר את פס"ד של ביה"ד האזורי על כנו, ואבאר דברי:

יסוד מסקנתו של ידידי הרה"ג צ. אילוז שליט"א לקבל את הערעור בנויה על דין השטאה כפי שעולה מסוגיות חליצה מוטעית, והיוצא מבית האסורים המבטיח למעבירו את הנהר דינר ומשלם פרוטה, כדלקמן:

(א) בכל המקרים המופיעים בש"ס מדובר בהשטאה שהיא בין נותן ומקבל, שבה יש מקום בנסיבות מסוימות לטעון "משטה אני", כגון יבם שלא רוצה לחלוץ מותר לאשה להשטות בו ולהבטיח סכום כסף גדול ובלבד שיחלוץ. ויתכן שעולה מן הסוגיא שאף ביה"ד יכול ליעץ לאשה להשטות ולהבטיח סכום גדול.

אולם לא מצאנו שום סוגיא בש"ס שניתן לומר על מעשה בית דין ופסק דינו משטה הייתי כך. מעשה בית דין הוא מעשה חלוט, ולא מצאנו בשום מקום שאדם שפעל על סמך מעשה בית דין ניתן לטעון כנגדו טענת השטאה.

נבאר דברינו:

העולה מסוגיית "חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז" (יבמות דף קו ע"א), שיכולה לטעון לאחר החליצה ששיטתה בו, ותהיה פטורה מלשלם לו, וז"ל הסוגיות:

"חליצה מוטעת כשירה, אי זו היא חליצה מוטעת? כל שאומרים: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז; ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה, ואמרו לו: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתיים זוז, ובא מעשה לפני רבי חייא והכשירה."

בהמשך מתייחסת הגמרא לשאלת החיוב לשלם את אותם מאתיים זוז, ונאמר שם:

"בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה, אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: חלוץ לה, ובכך אתה כונסה. אמר ליה רב פפא: לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן (שבכ"ג החליצה פסולה בגלל העדר כוונה לחליצה המתרת)? ואלא היכי אימא ליה? אמר ליה: חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתיים זוז. לבתר דחלץ לה, אמר לה: זיל הב ליה, אמר ליה: משטה אני בכך עבדה ליה."

כלומר, האישה יכולה לטעון שלא היה בכוונתה מעולם לשלם את המאתיים זוז, והבטחת המאתיים זוז נועדה רק כדי לזרו אותו לחלוץ לה, ובפועל לשטות בו. סוגיא זו נפסקה להלכה בשו"ע (אה"ע"ז סי' קסט סעי' ג).

וכן בבא קמא (דף קטז עמוד א):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו, אמר לו טול דינר והעבירני - אין לו אלא שכרו; אלמא אמר ליה: משטה אני בך."

והטעם גם שם הוא, שהמתחייב יוכל לומר לבעל המעבורת, "משטה אני בך". כלומר, לא הייתה כוונה אמתית להתחייב אלא לזרז את בעל המעבורת להעבירו את הנהר. גם סוגיה זו נפסקה להלכה בשו"ע (חו"מ סי' רסד סעי' ד).

בשני המקרים הנ"ל מדובר בתעריף מוגזם ושרירותי שהובטח לבעל הספינה או לחולץ ע"מ שיעשו את אשר נתבקשו.

מה שאין כן בנדון דידן שביה"ד הוא זה שקבע את התעריף. זה אומר ביה"ד שהוא בעל הסמכות קבע שזה המחיר שיש לשלם.

שהרי במי שברח מבית האסורים ופגש בבעל מעבורת "ואמר לו טול דינר והעבירני את הנהר, והעבירו, אין לו אלא שכרו, מעולם לא שמענו שאם נקבע תעריף ע"י גורם חיצוני מוסמך, שלאחר שנעשה המעשה יוכל לטעון "השטאה".

כמובן שזכות השבוי להתווכח לפני שהעבירו את הנהר על התעריף וגם יכול שלא להשתמש בשרותי המעבורת. אבל אחר שנקבע המחיר ע"י הגורם המוסמך לא שייכת טענת השטאה.

כמו כן בחלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז אם ביה"ד קבע שזה מחיר שעל האישה לשלם אין הו"א שתוכל לטעון אח"כ השטאה. תעמוד לה זכותה להתווכח ולערער לפני מעשה החליצה, אבל לאחר שנקבע ע"י גורם מוסמך שזה המחיר שעליה לשלם לא שייך לטעון השטאה.

בכל המקרים הללו ברגע שנקבע מחיר הרי הדבר דומה לשכירת פועל שנקבע מחיר ע"י גורם מוסמך והוא מחייב. ואין אפשרות לטעון שהמחיר גבוה לאחר שנעשה המעשה. לא שייך כאן דין "שוכר עליהם או מטען" שבדבר האבד זכות בעל הבית להבטיח שכר גבוה כאשר הם עוזבים אותו בדבר האבד באמצע היום, שהרי במקרה שלנו ביה"ד החליט שזה הסכום שיש לשלם.

ז"א בין שני צדדים יכולה לעלות טענה שהמעשה נעשה מתוך סיבה מסויימת כגון השטאה, או "אדם עשוי שלא להשביע את בניו", או אדם יכול למסור מודעה שמעשהו באונס (כמובן הכל בתנאים מסויימים כ"א כפי שמופיע בעניינו).

אבל ביה"ד שאינו צד מן הצדדים והוא פוסק הרי פס"ד מחייב את שני הצדדים.

(ב) לאחר שבעל דין פעל ע"פ סעיף מסוים הוא לא יכול לערער עליו.

נפרש דברינו בדוגמא: בני זוג התווכחו ביניהם על מסגרת חינוך בא ילמד בנם. הבעל דרש שהבן ילך למוסד מסוים והוא ישא בהוצאות החינוך הנדרשות, ומאידך האם רצתה בית ספר אחר, וביה"ד קבע שהבן ילך לבית הספר אותו דרש האב, אולם האב ישא בהוצאות הלימוד היתרות באותו בית ספר. ולאחר שהבן יעבור לאותו מוסד יערער האב ויטען שעל האם לשלם את שכר הלימוד (כאשר כבר לא שייך להחזיר את הילד למוסד שהאם רצתה). דוגמא נוספת בני זוג התמחרו על מחירה של דירה. האישה הציעה לקנות את הדירה בסך של 1,300,000 ₪, הבעל הציע 1,500,000 ₪ וזכה בדירה. האישה פינתה את הדירה רכשה דירה אחרת, ואז הבעל מערר על גובה השמאות ומבקש לשלם 1,200,000 ₪ שזה הסכום שלדעתו הדירה שווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לסיכום לא שייך לבקש ולפעול ע"ס מעשה ביה"ד והצד השני משלם את המחיר הבלתי הפיך שקבע ביה"ד, ולאחר מכן לטעון השטאה כנגד מעשה ביה"ד.

נוכח את דברינו מסוגיית הגמרא בבא בתרא (דף ל ע"ב) שממנה עולה מדרג מתי ניתן לטעון טענת השטאה:

"ההוא דאמר ליה לחבריה: מאי בעית בהאי ארעא? אמר ליה: מפלניא זבינתא ואכלתייה שני חזקה. אמר ליה: פלניא גזלנא הוא, אמר ליה: והא אית לי סהדי דאתאי אימלכי בך, ואמרת לי זיל זבין! אמר ליה: השני נוח לי, הראשון קשה הימנו; אמר רבא: דינא קאמר ליה. כמאן? כאדמון! דתנן: העורר על השדה וחתום עליה בעד - אדמון אומר: השני נוח לי, הראשון קשה הימנו; וחכ"א: איבד את זכותו! אפילו תימא רבנן, התם עבד ליה מעשה, אבל הכא דבורא עביד איניש דמיקרי ואמר".

סוגיה זו עוסקת בדוגמא של השטאה במדרגים שונים.

1. אדם ממליץ לחברו לרכוש קרקע מסוימת. לאחר מכן טוען שהיא הייתה שלו והמוכר גזלן, וסיבת המלצתו ששיטה בחברו על מנת שירכוש אותה מפני "שהשני נוח לי, הראשון קשה הימנו".

2. אדם חתם כעד על רכישת חברו קרקע מסוימת. לאחר מכן טוען שהיא הייתה שלו והמוכר גזלן, וסיבת חתימתו ששיטה בחברו על מנת שירכוש אותה מפני "שהשני נוח לי, הראשון קשה הימנו". במקרה זה נחלקו אדמון אומר: השני נוח לי, הראשון קשה הימנו; וחכ"א: איבד את זכותו!

3. אדם משמש דיין הפוסק לחברו קרקע מסוימת ואח"כ טוען שהיא הייתה שלו והמחזיק גזלן, וסיבת פסיקתו ששיטה בחברו מפני "שהשני נוח לי, הראשון קשה הימנו" (מופיע בפוסקים).

במקרה הראשון נפסק שנאמן בטענת השטאה, וז"ל השו"ע (חושן משפט סימן קמז סעי' ה):

"בא שמעון ונמלך בלוי ואמר ליה: הנני קונה שדה פלוני מראובן ובעצתך אקנה אותה, אמר ליה לוי: לך וקנה אותה שהיא טובה, יש ללוי לערער עליה ולא איבד זכותו, שהרי לא עשה מעשה".

במקרה השני שנחלקו חכמים ואדמון נפסק כחכמים שלא יכול לטעון טענת השטאה (שם

סעי' א):

"ראובן שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעידי השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטעון שראובן גזל אותה ממנו, אין שומעין לו ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שדה, והרי איבד כל זכותו, שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבא ותערער".

במקרה השלישי נפסק ללא כל חולק (שם סעי' ד ברמ"א):

"אבל אם היה דיין והגבה לזה הקרקע, אבד זכותו (ריב"ש סימן רנ"ב)".

וביאר הפוסקים פה אחד:

סמ"ע (ס"ק פ): "היה דיין והגבה כו'. וז"ל ריב"ש [המובא בציונים אות י"ב] שם, ואין מעשה ב"ד דיבורא בעלמא, דינא דעביד אינש דמיקרי ואמר [כדאמר הגמרא [ב"ב ל' ע"ב] בעד המעיד], אלא מעשה רבה הוא, ואף על פי שלא חתמו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הב"ד בשטר גוביינא אלא ציוו לעדים וחתמו, שלוחן כמוהן כו' ע"ש, ועמ"ש לעיל בסמוך בסמ"ע סעיף ב' [סק"ה].

אורים (ס"ק ז): "והגבה. ז"ל הריב"ש (סימן רנב), ואין מעשה ב"ד דיבורא בעלמא דנימא דעביד איניש דמקרי ואמר אלא מעשה רבה הוא, ואף על פי שלא חתמו הבי"ד בשטר גוביינא אלא ציוו לעדים וחתמו שלוחן כמוהן, סמ"ע (סק"י)."

ביאור הגר"א (סק"י): "אבל אם. דאין לך עביד מעשה יותר מזה."

נתיבות המשפט חידושים (ס"ק יא): "והגבה לזה הקרקע. דמעשה רבה הוא, ואף על פי שלא חתמו בשטר גוביינא אלא ע"י עדים, דשלוחן כמוהן. סמ"ע [סק"י]."

העולה מדברים אלו: אין מעשה ב"ד דיבורא בעלמא דנימא דעביד איניש דמקרי ואמר, תוקף מעשה ביה"ד לא ניתן לטעון כנגדו השטאה לכל הדעות.

גם לאחר שביה"ד קבע שהאשה חייבת לקבל את גיטה, אין לבעל זכות לממש את חיובו בדרכים שביה"ד לא הסכים להם.

בידי ביה"ד הכלים לכפות את מימוש ההחלטה ע"פ שיקול דעתו בהחלטה מובנת המטילה סנקציות קנסות וכדו' על "מאן דלא ציית דינא", אבל לבעל אין רשות להפעיל "שיטות" מטעמו בכדי לממש את החלטת ביה"ד תוך גרימת נזק לאשה שלא אושר בביה"ד.

ג) גם לאחר שביה"ד קובע שהאשה חייבת לקבל את גטה קיים הליך נפרד שנדון בפני ביה"ד בבקשת הבעל (או האישה) להפעלת סעדים וסנקציות למימוש החלטה זו. פעמים שביה"ד כריע שאין מקום להטיל סנקציות (לדוגמא בגלל חדר"ג). פעמים שביה"ד יחליט, כפי שהחליט במקרה שבפנינו, שמימוש החיוב כרוך בוותור הבעל על הזכות לדון מחדש על מזונות העבר ששולמו לאישה.

בעל לא יכול לזרוק גט לחצרה של אשתו ולגרשה בעל כורחה, לבוא לביה"ד ולטעון אשתי חויבה על ידיכם בגט, עכשיו תדונו בתביעתי לחייבה 160,000 ₪ (מזונות עבר). הדיון שבפנינו אינו בכשרות הגט, כפי שהאריך להוכיח הרה"ג אילוז שליט"א שהגט כשר בדיעבד במקרה זה.

השאלה העומדת בפנינו האם ביה"ד יזדקק במקרה כזה לבעל ויוציא לו מעב"ד ותעודת גירושין של ביה"ד על מעשה שלא יעשה ?!

והדברים ק"ו במקרה שבפנינו, אם ביה"ד יזדקק לערעורו של הבעל ביה"ד במו ידיו הופך את הגט לגט שהבעל כפה על האישה, שלא על דעת ביה"ד, וכזורק לה גט לתוך חצרה בע"כ.

ד) כתיבת הבעל לביה"ד שרצונו לממש את פס"ד:

כידוע פס"ד של בית דין הוא חלוט, ובית דין אחר ביה"ד לא דייק.

חידוש הוא שנתחדש בהקמת ביה"ד הגדול לערעורים, שזו זכות ערעור המוקנית לצדדים לערער על פס"ד של ביה"ד האזורי בתנאים מסוימים (כגון זמן מסוים, הפקדה כספית וכדו').

התניית זכות הערעור היא חלק מתקנת הציבור, לדוגמא "הזמן". אי אפשר שפס"ד לא יהיה חלוט לעולמים, הזוכה בפס"ד לא יכול לכלכל את צעדיו אם לפתע יתברר לו שהכל בטל. (ע"ן לעיל ס"ג שהבאנו דוגמאות המבהירות דבר זה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדעתי, מימוש פס"ד ע"י הצדדים ובוודאי בעקבות בקשת אחד הצדדים שאח"כ מבקש לערער, תחשב כבקשת רשות ערעור לאחר זמנה ודינה להידחות.

(ה) זכות עמידה לערעור כרוכה בתום לב.

המערער וב"כ פנו מיד עם קבלת פס"ד לביה"ד האזורי למימוש:

"בקשה בהולה ביותר לקביעת מועד לסידור גט,

בזיקה לפסק הדין בתביעת הגירושין מטעם הבעל

בהתאם לקביעת כבוד תורתו, בפסק דינו בתביעת הגירושין בתיק שבכותר [שניתן ביום 05/01/15], יתבקש בית הדין הנכבד, לקבוע באופן בהול ביותר, מועד לסידור גט, בגדרו יכפה על המשיבה את גטה."

לא יתכן שהבעל מבקש באופן בהול להפעיל סעיף בהסכם ולאחר מכן להגיש בקשה לתיקון "טעות קולמוס" באותו סעיף של ההחלטה.

"בקשה לתיקון טעות קולמוס שנפלה בפסק דין

בית הדין הנכבד מתבקש בזאת לעשות שימוש בסמכותו על פי הדין ולהורות על תיקון פסק הדין, אשר ניתן ביום 05/01/15 (להלן: "פסק הדין"), באופן שבו ייכתב מפורשות כי הסך של 160,000 ש"ח, אותם שילם המבקש למשיבה כמזונות זמניים (בטרם נחשף בית הדין הנכבד לחוסר תום לבה המשווע של המשיבה), יקוזזו מחובו של הבעל כלפי האשה בגין חלקה של האשה בדירה, כפי שנפסק מפורשות בהחלטות בית הדין מיום 13.10.13 כדלקמן."

כפי שהאריך להוכיח הרה"ג אילוז שליט"א בנימוקיו לדעתו שהיה כאן מסע הטעיה מכוון:

"ביום 5.1.2015 ניתן פס"ד המחייב את האישה בקבלת גיטה. ביום 8.1.2015, מבקש המערער לקיים את סידור הגט לאלתר. ואכן בפועל סידור הגט היה ביום 12.1.2015. כבר ביום 1.2.2015 הונחה בפני ביה"ד הבקשה המנומקת של ב"כ המערער לביטול החלטת בית הדין שלפיה המזונות ששולמו לאישה לא יוחזרו למערער. ניכר מתוך סדר הדברים שהמערער היה מודע להחלטת בית הדין המתלה את סידור הגט בפועל בויתור על השבת כספי המזונות. לכן הוא מזדרז לתבוע את מימוש החיוב של האישה בקבלת גיטה מתוך כוונה שמיד לאחר סידור הגט יפנה לבית הדין לביטול החלק שבהחלטה שלפיו עם סידור הגט תבוטל זכותו לדרוש את השבת כספי המזונות."

לדעתנו לא תיקנו את תקנת הערעור במקום של הולכת שולל מכוונת. הזכות המוקנית לערעור היא כאשר המערער בא בנקיון כפיים ומנצל את זכותו המשפטית לבקשת עיון מחדש בביה"ד הגדול. אבל לאחר שאדם מימש את הזכויות המוקנות לו בפס"ד אין ביכולתו לערער על החובות הנובעות מאותו סעיף בהחלטת ביה"ד.

(ו) "מאן דלא ציית דינא."

בהמשך לדברנו שהזדקקות לתביעת הבעל מהווה אישור לבקשה להכשרת מעשה מזלזל בהחלטת ביה"ד קמא ופעולה בניגוד להחלטה מפורשת שלו שלא לכפות את הגט על האישה. ראוי וזכות ביה"ד שלא להיזקק לו אפילו במקום שזכות הדיון היא הלכתית מעיקר הדין (ולא רק זכות ערעור שהיא, כפי שהבאנו לעיל, זכות מחדשת שאין בה אלא חידושה).

עיינן שולחן ערוך (חושן משפט סימן כו סעי' א ברמ"א):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מי שהלך בערכאות של עובדי כוכבים ונתחייב בדיניהם, ואחר כך חזר ותבעו לפני דיני ישראל, יש אומרים שאין נזקקין לו (מהרי"ק שורש קפ"ח); ויש אומרים דנזקקין לו (מרדכי בפ' הגזול בתרא), אם לא שגרם הפסד לבעל דינו לפני עובדי כוכבים (מהר"מ מירזבורק). והסברא ראשונה נראה לי עיקר."

ועיין שם בתומים שהסיבה שלא נזקקים לו היא לא בגלל קבלתו דין הערכאות אלא זו סיבה כללית, וז"ל:

"ואמת חשבתי כי בשביל כך אין נזקקים לו, לא בשביל שנתרצה לדיני אומות העולם, רק הואיל והלך חשכים וקלקל מעשיו לדון בדיני אומות העולם ולא טוב עשה בעמיו, אין אנו אחראין לשמוע בקולו, וכי אנו אחראין לרשעים המבזים דין תורה ומייקרים שם ע"ז."

והדברים עולים גם מביאור הגר"א שם (ס"ק ד) שהביא מקור ההלכה:

"מי שהלך. כיון דעבד איסורא ודמיה להא דאמרי' בנדרים בסוף פ"ב מי שנזר ועבר כו' בי דינא דמזדקקי כו'."

וז"ל הגמרא שם (נדרים דף כ ע"א):

"כדתניא: מי שנזר ועבר על נזירותו, אין נזקקין לו עד שינהוג בו איסור כימים שנהג בהן היתר, דברי רבי יהודה; אמר רבי יוסי: בד"א - בנזירות מועטת, אבל בנזירות מרובה דיו ל' יום. אמר רב יוסף: הואיל ואמרי רבנן אין נזקקים לו, בי דינא דמזדקקי לא עביד שפיר; רב אחא בר יעקב אומר: משמתינן ליה."

ודברים הובאו להלכה ברמב"ם ובשולחן ערוך (יורה דעה סימן רח סעיף ב):

"אבל הנודר נדר גמור דאורייתא ועבר עליו (במזיד), קונסין אותו ואין מתירין לו אלא א"כ ינהוג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר."

מדברי הגר"א רואים שיש כוח כללי לביה"ד לא להיזקק לאלו המזלזלים ולא צייתי דינא, לאו דווקא בגלל הליכה לערכאות.

ועיין שו"ת משנה הלכות (חלק יד סימן קב) שהביא שהטעם הוא או ע"פ התומים והנתיבות דהוא משום קנס, ובשו"ת אבן שוהם שהוא משום מיגדר מילתא, עיי"ש.

בסנהדרין (דף כט ע"א) שנינו:

"בני חמוה דמר עוקבא אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא [...]
משום דלא צייתינהו לדינא."

ובהגהות אושרי (סנהדרין פ"ג סי' כ) כתב:

"ואף על פי שהדין מצות עשה הוא אף על פי כן במקום שאדם יודע שאינן נשמעין לו פטור מלומר להם הדין ושמעין ממר עוקבא שלא רצה להזקק לדין דבני חמוה וקרוב ונתרחק הוה משום דלא צייתי דינא. מא"ז."

וכן כתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מז אות ד):

"ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה. אף על פי כן אם יודע הדיין שאין דבריו נשמעים מותר לו להסתלק עצמו מלדונם, כן יש ללמוד מעובדא דמר עוקבא ריש דף כ"ט בסנהדרין פסילנא לכו לדינא משום דלא צייתינהו דינא, וכן מצאתיה בהגהות אושרי שם עכ"ל הרב מהר"ר אליהו ישראל ז"ל בנימוקיו כ"י. ומלשון מר עוקבא דאמר פסילנא לכו לדינא עד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמזה דנו שפסול משום קורבה והדר פירש להו דלא צייתי. מוכח דלא לבד שמותר לו לסלק עצמו כמ"ש הרב הנזכר. אלא דחובה עליו להסתלק. הן אמת דגם לשון אור זרוע שהביא הגהות אשרי הוא במקום שאדם יודע שאינן נשמעין לו פטור מלומר הדין וכו' ע"ש ועיין בריש סימן י"ב.

וכן כתב הגר"ד מקארלין בחידושו לסנהדרין (בסוף שו"ת שאלת דוד), שמכאן ילפינן שאין לבי"ד להזדקק למאן דלא ציית דינא.

ועיין במה שהאריכו בהאי דינא בשו"ת חושן האפוד להגר"ר דוד אברהם פיפאנו ז"ל (חחו"מ סי' יח) ובשו"ת תשורת ש"י (סי' תרלז), וראה עוד בזה שורת הדין (כרך יב (תשס"ז), עמ' שפז-שפט).

לסיום, נצטט מחו"ד של היועץ המשפטי לשיפוט הרבני הד"ר רפי רכס שהוצגה בבג"ץ 5374/15 (ב"כ המערער יצג גם את העותר בבג"ץ זה):

"סמכות טבועה זו, הקיימת בסדרי הדין של בתי הדין הרבניים (ראה בג"ץ 3914/92 לאה לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח(2) 491), מציינת פרופ' א' שוחטמן, בספרו סדר הדין בבית הדין הרבני, תשע"א, עמ' 476-473, בפרק אשר כותרתו היא "סילוק התביעה על הסף, ביטולה, השעייתא או זניחתה". בפרק זה מביא שוחטמן, כי בידי בית הדין הסמכות "שלא להיזקק כלל לתביעה כל זמן שלא יקיים התובע את פסק הדין שהוצא נגדו בזמנו". עוד מוסיף שוחטמן בהמשך דבריו (שם), כי "בסמכותו של בית הדין לסרב להיזקק לתביעה, גם אם מדובר בתובע שלא מילא אתר החלטה שיפוטית של בית משפט, כשבכך הוא בא לבית הדין בידיים שאינן נקיות" (ההדגשות במקור). לדבריו (שם בעמ' 1161): "סמכותו זו של בית הדין, שלא להיזקק לתביעה כל עוד התובע אינו ממלא אתר פסק הדין, אמורה גם בתביעות ממוניות" (וראה עוד מאמרו של הדיין הרב י' גולדברג, "האם נזקקין למי שאינו ציית דינא", שורת הדין יב (תשס"ז), עמ' שפז-שפט). על עקרון זה חוזרים בתי הדין הרבניים בלא מעט פסקי דין, כגון בפד"ר תיק 862233/1 (2013) בו בית הדין מפנה אל דברי אחר מהפוסקים (שו"ת חושן האפוד סי' יח) שקבע "שאין לבית הדין להיזקק לתובע שאינו ציית דינא אחר שבו חויב". מסכם זאת בית הדין הרבני האזורי פ"ת, בפד"ר תיק 819621/2 (2014):

והדבר ידוע כי בית הדין אינו נותן סעד למאן דלא ציית דינא וכמבואר בגמרא (סנהדרין כט). בני חמוה דמר עוקבא אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא... משום 'דלא צייתניהו לדינא'.

לסיכום: אין ספק שכדי לקבל סעד מביה"ד על אדם צריך להופיע כביה"ד בתום לב וכידיים נקיות.

מכל הטענות דלעיל יש לדחות את הערעור.

הרב אליעזר איגרא

קראתי את אשר כתב ידידי הרה"ג איגרא שליט"א. דבריו נכוחים וברורים בכל הנוגע לטענת "השטאה" מול בית דין, והנני מצטרף לכל מסקנותיו בשאלה זו, וגם באשר לשאלה, האם בית הדין רשאי להימנע מליתן את הסעד המבוקש בדמות ערעור בפני בית הדין הגדול למי שפנייתו נגועה בחוסר תום לב.

אולם, לא לשאלות אלו כלל כווננו דבריי, בנימוקים שלעיל. טענת "ההשטאה" שנדונה בדבריי אינה מול בית הדין כלל אלא מול הצד השני, שבתיק שלפנינו התברר גם לבית הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האזורי שמדובר בנוכלות ובערמומיות, כאשר כל תביעותיה לשלום בית התבררו כאחיזת עיניים וכמסע התשה, שנועד לקבל זכויות שלא מגיעות לה, ושכללם גם אותם חיובי מזונות עבר שנדונות בפנינו.

בדבריי עשיתי הבחנה בין החלטת בית הדין עצמה, שלדעתנו, ראוי היה לבטלה, ולכן מצד עצמה היא לא יצרה את הוויתור על השבת המזונות. מבחינה זו הרי זה כאילו בית הדין האזורי עצמו היה משנה את החלטתו לאחר סידור הגט וקובע שנפלה טעות סופר בהחלטתו. לכן מכוח ההחלטה עצמה אי אפשר היה לבסס את הוויתור על המזונות. אולם, גם אז מתעוררת שאלה אחרת והיא הוויתור על השבת המזונות מכוח התנהגותו של המערער עצמו, כך שעם סידור הגט בפועל הרי שהוא ויתר בהסכמה שבשתיקה על זכותו לתבוע את המזונות (טענה שמעוררת המשיבה שבפנינו בתגובתה לערעור). ולכן, כל הדיון שעסקתי בו בנוגע לטענת "ההשטאה" מתייחס אך ורק לשאלת בירור התנהגותו של המערער מול הצד השני, כאשר הוא מסדר את הגט על בסיס אותה החלטה של בית הדין ובכך מציג לפני הצד השני מצג שווא, שכביכול, הוא מאמץ את אותה החלטה אבל תוך כדי כך בכוונתו לדרוש את ביטולה מיד לאחר סידור הגט.

ונוסיף הבהרה לדבריי על ידי ציור התרחיש הבא.

אילו היה המערער פונה לבית הדין האזורי עצמו לביטול ושינוי ההחלטה המדוברת, והיה נענה בחיוב, שאכן החלטה זו בטילה ומבוטלת. במקרה שכזה היתה המשיבה זועקת חמס (כפי שטענה בפנינו בתגובתה לערעור), שכל הסכמתה לסידור הגט הייתה בהנחה שהוא מוותר על השבת דמי המזונות ומבלי ויתור זה היא היתה מסרבת לגט (על אף שחוייבה בקבלת הגט), האם גם אז היינו אומרים שהוא שיטה בבית הדין או שמא השטאתו היתה באישה, שכבר חוייבה בקבלת גיטה ומתחמקת מחיוב זה רק כדי להרוויח זכויות שלא מגיעות לה? כמדומני שהתשובה ברורה. לא השטאה בבית הדין יש כאן שהרי בעצמו חזר בו אלא בצד השני. לאור הבהרה זו, לענ"ד גם הערתו השנייה של כבוד ידידי הרה"ג איגרא שליט"א אינה במקום.

כת"ר העיר שבית הדין הגדול כערכאת ערעור, יכול וצריך להימנע מליתן את הסעד לערעור, כאשר הפנייה אליו נגועה בהעדר תום לב בולט. גם לעיקרון זה אני מסכים בהסכמה מלאה, וכבר השתמשנו בעיקרון זה מספר פעמים, אולם גם זה לענ"ד לא שייך לנדו"ד.

המערער שבפנינו, פנה גם לבית הדין האזורי בבקשה דומה בנוגע להשבת דמי המזונות שנתנו למשיבה בתרמית ורק לאחר שבקשתו נדחתה פנה לבית הדין הגדול. וכי מה היה עליו לעשות כדי להגן על זכויותיו שלטענתו נלקחו ממנו.

אשר על כן, אני על משמרתי אעמודה, ולענ"ד יש לקבל את הערעור בענין זה, ולהורות על קיום דיון בדבר השבת דמי המזונות, שלענ"ד, נגבו שלא כדין (גם לדעת בית הדין האזורי), ולהציל עשוק מיד עושקו.

הרב ציון לוז-אילוז

(א) הצדדים נישאו בשנת 1984 בבלגיה.

בסוף שנת 2006 נפל סכסוך בין הצדדים. לדברי האשה הבעל היה עורך כל סוף שבוע טיולי גיפים הכוללים לינה, לטיולים אלו לא צורפה האשה, וכן לא צירף אותה לבילויים נוספים שערך כולל נסיעות לחו"ל. בעקבות אמירת הבעל שאין הוא אוהב את האשה, אמירה שגרמה לפגיעה באשה, אמרה לו האשה שאין היא מוכנה להיות ברירת מחדל. עקב כך פנו הצדדים לחבר משותף שיערוך להם הסכם לחלוקת רכוש שלמעשה הינו הסכם גירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסק דין הבורר ניתן בשנת 2007, לאחר מכן נתן בית המשפט למשפחה תוקף של פסק דין לפסק דינו של הבורר.

בעקבות פסק דינו של הבורר עזבה האשה את הבית הצדדים ביום 1.5.2007.

האשה הגישה שתי תביעות לבית המשפט. תביעה לאכיפת מכירת הדירה ותביעה לביטול הסכם הבוררות. תביעותיה נדחו.

בפועל האשה לא קיבלה התמורה שהובטחה לה בהסכם הבוררות, לדברי האשה. למרות שערך הדירות שהיו לצדדים עלה ממועד מתן פסק דינו של הבורר, הבעל לא היה מוכן לשלם לה אלא את הסכום שנקבע בעת מתן הכרעת הבורר. כמו כן האשה סרבה להתגרש. לדבריה היא נתנה אמונה בבורר שהיה ידיד משותף לצדדים ושותף הבעל. לדבריה, הבורר הבטיח לדאוג לזכויותיה הכספיות. לדבריה, לבעל רכוש רב, ויש לה חלק ברכוש. מכיון שלטענתה היא קיימה את חלקה בהסכם ועזבה את הבית, ומצד שני לא קבלה זכויותיה לכן היא מסרבת להתגרש.

ביום 17.5.2010 הגיש הבעל תביעת גירושין כנגד האשה. בכתב תביעתו לא הועלו עילות לגירושין. בכתב התביעה נאמר שמכיון שהצדדים חיים בפירוד למעלה משלוש שנים, האשה גם היא רוצה להתגרש וכל התנהלותה היא מפני שרוצה שייכנע לדרישותיה, ומכיון שאין סיכוי לשלום בית על האשה להתגרש. לדבריו, ענין מזונות האשה הוכרע גם הוא בפסק דין הבורר, ולפיכך יש לחייבה להתגרש.

ביום 14.2.2011 פתחה האשה תביעה נגדית לשלום בית, תביעה למזונות אשה ולמדור ספציפי. בפתח כתב תביעתה נאמר אף צד לא מעלה שום טענה מהותית/הלכתית לחייב את הצד השני בגירושין.

בכתב תביעה זו מאריכה האשה לתאר את מצבו הכלכלי של הבעל. ולפיו הבעל הוא אדם אמיד מאד. היא מתארת את רמת החיים שבה חיו הצדדים, ואת הוצאותיהם ולפיכך בקשה האשה שבית הדין יפסוק לה מזונות בסך 50,000 ₪, ויקבע את בית הצדדים כמדורה הספציפי. כמו כן תבעה האשה שביה"ד ינסה לתווך שלום בית בין הצדדים. בכתב תביעתה מזכירה האשה את האמור בפסק דין הבורר שהעילה לפניה למסלול גירושין היתה בעקבות אמירת הבעל וחוסר רצונה של האשה להיות ברירת מחדל. לדבריה, פסק דינו של הבורר נישל אותה מכל זכויותיה, ולכן יש לפוסלו.

בית הדין, בהחלטתו בדיון שנערך ביום 14.2.2011, הציע לצדדים לנהל משא ומתן לצורך הגעה להסכמות. לאחר שהצדדים לא נהלו מו"מ, ולאחר דיון נוסף שנערך ביום 6.7.2011, דיון בו חזרו הצדדים על טענותיהם, קבע בית הדין מועדים לדיון בתביעות הצדדים. בית הדין קיים מספר דיונים בתביעות אלה כמבואר בפסק דינו.

(ב) ביום ז' באלול תשע"א (6.9.2011) הוציא בית הדין את ההחלטה שזו עיקרה:

"בשלב זה לא נראה לביה"ד לפסוק מזונות זמניים וזאת עד לאחר שתתברר תביעת הגירושין של הבעל, וזאת מן הטעם דלקמן: ככלל ביה"ד יזדקק לתביעת מזונות זמניים כאשר לאשה מגיע בעליל מזונות, ואולם גובה ושיעור המזונות לא ידוע. ואולם כאשר לביה"ד לא נתברר עדיין אם לאשה מגיע מזונות אין ביה"ד נזקק לחייב את הבעל ולו באופן זמני. מובהר בזאת: החלטה בעניין המזונות תלויה בתביעת הגירושין של הבעל ועל כן אין אפשרות להפריד את תביעת המזונות מתביעת הגירושין. לאור האמור לעיל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מחליט ביה"ד כדלהלן: ביה"ד ידון בתביעת האשה במועד הדיון הקבוע לצדדים.

לאור התמשכות הדיונים קבע בית הדין בהחלטתו מיום י"א בחשוון תשע"ד (15.10.2013) כדלהלן:

"עקב המשכיות הדיונים דעת בית הדין כי יש לקבוע לאישה מזונות זמניים וזאת על אף המופיע בהחלטה הנ"ל מיום ז' באלול תשע"א (6.9.2011) (בהתחשב כי אין חולק כי בכל מקרה מגיע לאישה מהבעל סך של 180 אלף דולר ובאם במסקנת הדיונים, דעת בית הדין תהיה כי לא מגיע לאישה מזונות בית הדין יפחית את הסכום מהסך הנ"ל). דעתנו לחייב את הבעל במזונות זמניים בסך של עשרת אלפים (10,000) ₪ לחודש החל מיום 1.10.2013. בסיומם של הדיונים ובאם דעת בית הדין תהייה כי מגיע לאישה מזונות קבועים יחליט בית הדין על גובה המזונות וכן על החיוב הרטרואקטיבי מיום התביעה.

לאור הנ"ל מחליט בית הדין כדלהלן: מחייבים את הבעל [ג'] לשלם לאישה [ר'] עבור מזונות האישה מזונות זמניים בסך עשרת אלפים (10,000) ₪ לחודש וזאת החל מיום 1.10.2013.

החלטה זו מורה על פניה שלמרות שהעובדות ברורות ושני הצדדים הסכימו עקרונית לגירושין, אלא שהאשה חזרה בה בעיקר עקב טענותיה שקופחה בהסכם הבוררות ולא קבלה חלקה ברכוש, למרות זאת פסק בית הדין מזונות זמניים לאשה.

בפסק הדין נקבע שבעתיד יקבע בית הדין מעמדם של תשלומי מזונות אלו, האם הם תשלום מזונות או פרעון חובות הבעל לאשה. מתוך הפרוטוקולים עולה שהתרשמות בית הדין הייתה שב"כ הבעל מושך את החקירות כדי לגרום לחץ על האשה שמצבה הכלכלי קשה, עקב זה שאינה מקבלת מזונות מצד אחד. ומצד שני אינה מקבלת חלק ברכוש המשותף שלטענתה שייך לה.

בסופו של דבר ביום י"ד טבת תשע"ה (5.1.2015) ניתן פסק הדין המעורר שזו מסקנתו:
"מכל הנ"ל:

- א. הצדדים בפרוד שבע וחצי שנים.
- ב. אין כל סיכוי לחזרה לשלום בית.
- ג. דעתנו על פי הנזכר לעיל כי גם האישה רצונה בגירושין, וכל דבריה וטענותה בבית הדין על רצונה בשלום בית לא הוי אלא מהשפה ולחוץ ע"מ להשיג הישגים כספיים ורכשיים. על כן יש להיענות לתביעת הבעל ויש לחייב את האישה בגט וכפי שמופיע ברבנו ירוחם ספר מישרים חלק שמיני נתיב כ"ג.

לאור הנ"ל פוסק ביה"ד:

- א. מחייבים את האישה [ר'] לקבל גט פיטורין מבעלה [ג].
- ב. פסק הדין למזונות שנפסק ביום ט' חשוון תשע"ד (13/10/2013) ייפסק החל מהמועד הראשון שייקבע לסידור גט.
- ג. באם האישה תקבל את גיטה במועד הראשון שייקבע לסידור גט. כל המזונות שקיבלה האישה עד לסידור הגט יישארו לאישה. באם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה לא תקבל את הגט במועד הראשון שייקבע לסידור גט, ביה"ד ידון לעניין מזונות העבר שהאישה קיבלה כמופיע בהחלטת הביה"ד מיום ט' חשוון תשע"ד (13/10/2013) כדלהלן

"עקב המשכיות הדיונים דעת בית הדין כי יש לקבוע לאישה מזונות זמניים וזאת על אף המופיע בהחלטה הנ"ל מיום ז' באלול תשע"א (6.9.2011). (בהתחשב כי אין חולק כי בכל מקרה מגיע לאישה מהבעל סך של 180 אלף דולר ובאם במסקנת הדיונים, דעת בית הדין תהיה כי לא מגיעה לאישה מזונות בית הדין יפחית את הסכום מהסך הנ"ל)."

ג) לכשנעניין במשמעות פסק דין זה יש לקבוע, בפני בית הדין לא הועלתה עילה כל שהיא המחייבת את האשה להתגרש. וסיבת הגירושין היא המציאות שנוצרה ששני הצדדים אינם רוצים זה בזו. ובכהאי גוונא אין מקום להמשיך הנישואין יהא הטעם מה שיהיה. יסודו של חיוב זה מבואר בדברי רבינו ירוחם, ובדבריו שם מבואר שאף שיש לחייבם להתגרש האשה לא הפסידה עיקר כתובה, ורק את תוספת כתובתה הפסידה. וטעמא דמילתא משום דאדעתא דהכי לא כתב לה. גם לענין זה של הפסד תוספת כתובה, הדבר תלוי בקביעה ממי יצאו הגירושין ממנו או ממנה, שאם הגירושין יצאו ממנו ובשל כך הסכימה להתגרש לא תפסיד זכויותיה, אך אם יצאו ממנה או מדעת שניהם תפסיד תוספת כתובה ועיין פד"ר (חלק ו עמוד 13). ועיין להלן.

והנה בפני בית הדין עמדה כל הזמן תביעת האשה למזונות. מעיון בכתב תביעתה ומהדברים שאמרה בבית הדין עולה שהסיבה לעצירת הליך הגירושין הייתה הבנתה שהיא יוצאת ממערכת נישואין זו כשידיה על ראשה. והנה בכהאי גוונא אין ספק שזכותה של האשה למצות זכויותיה, ואף במקרים שמסכימה להתגרש, האשה יכולה להתנות מתן הגט בקבלת זכויותיה וכמו שמצאנו בראשונים שהבעל לא יכול לחייב את האשה להתגרש כשאין לו לשלם את כתובתה, עיין שו"ע (אהע"ז סימן קיט סעי' ו), וכבר כתבנו בעניין זה במקום אחר. מלבד זאת מעיקר הדין חובה לגמור כל הענינים שבין הצדדים קודם סידור הגט, כמו שנפסק בסדר הגט המובא באבן העזר (סימן קנד אות פא):

"וישאל הרב אחר הכתובה, ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו, כדי שלא יבואו אח"כ לידי קטטה מחמת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גרשה."

והנה בנדון דידן ההחלטה הראשונה של בית הדין הייתה שלא לחייב מזונות, מפני שלא היה ברור שמגיע לאשה מזונות. לאחר זמן ולאור התמשכות הדיונים נקבע שהבעל ישלם לעת עתה סך 10,000 ₪ להשלמת מזונות, תוך התנייה שמהותו של סכום זה תשלום מזונות או חלק מפרעון החוב של הבעל לאשה במסגרת פירוק השיתוף, יפסק במועד מאוחר יותר.

כאמור לפני בית הדין היו מונחות שלוש תביעות: תביעת גירושין של הבעל, תביעת שלום בית של האשה ותביעת מזונות של האשה. לגבי שתי התביעות הראשונות החליט בית הדין שעקב המציאות שנוצרה ינהג כאן דינו של רבינו ירוחם, ולכן האשה חייבת עקרונית לקבל את גיטה. עם זאת, על אף שהיא חייבת לקבל את הגט לדעת בית הדין, הדבר לא מחייב אותה לקבל אותו מיידית וזכותה להתנות ביצוע הגירושין בפועל בסיום ההליכים בעניין המזונות. ולכן בסעיף ג' לפסק הדין ניתנו שתי ברירות. האחת אם תסכים האשה לקבל גט במועד הראשון כל המזונות שקבלה עד סידור הגט יישארו לה, ובכך תסתיים גם התביעה בעניין המזונות. אכן חלק זה קובע שהסכום שקבלה כמזונות יישאר בידה, והוא הסכום שמיום מתן ההחלטה ב- 13.10.2013 ועד סידור הגט. החלטה זו קובעת גם שזה יהיה סכום המזונות ולא מעבר לכך,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

למרות שהאשה תבעה סכום של 50,000 ₪ והוא הדין שהסכום יהיה מהמועד שנפסק ולא ממועד התביעה. לפיכך בהסכמתה לסידור גט ישנה גם הסכמה לקביעת פסק דין סופי בתביעת המזונות כאמור. לעומת זאת אם האשה לא תרצה להתגרש מיידית, ותרצה לדון קודם בעניין מזונות העבר, יקבע בית הדין מועד לדיון, בדיון זה ידונו בעצם החיוב בגובה החיוב, ויקבע עוד מה יהיה מעמדם של התשלומים ששילם הבעל.

יש לציין שעצם החלטה זו האומרת שאם האשה לא תקבל הגט במועד הראשון שיקבע, מראה שהדבר נתון לשיקול דעתה של האשה. בהחלטת בית הדין לא נקבע מועד לגירושין ולא מוזכר שבית הדין ידון קודם כל לחייבה בגירושין בפועל ללא קשר לתביעת המזונות. שמע מינה שבית הדין לא חשב שיש לחייבה להתגרש לפני שימוצו זכויותיה.

ד) בין כך ובין כך החלטת בית הדין קבעה שתביעת האשה למזונות לא נדחתה, אלא שהכרעה בתביעה זו תהיה מאחת משני פנים, סיום הסכסוך באופן מיידית, דהיינו הסכמה לסדור הגט מצד האשה ובתמורה יפסק שסכום המזונות אותו חייב הבעל לשלם במסגרת תביעת המזונות, הינו הסכום שכבר שולם, לא פחות וגם לא יותר. (ניסוח ההחלטה מורה שלביה"ד לא היה ספק שהבעל יסכים לתנאי זה, שהרי הבעל היה להוט להתגרש, אלא שביה"ד היה מסופק שמא האשה לא תסכים להתגרש, בתנאים אלו). ואם לא תהיה הסכמה בית הדין ידון בתביעת המזונות לגופה, ורק לאחר מכן יסודר הגט.

ביום 8.1.2015 הגיש הבעל בקשה בהולה ביותר לקביעת מועד לסידור גט, בנימוקיו לבקשה כותב הבעל בין השאר שהסיבה לבקשתו היא רצונו להיפטר מתשלום המזונות שהוטל עליו ע"י ביה"ד.

ביום 12.1.15 הופיעו הצדדים בביה"ד לצורך סידור הגט. ז"ל הפרוטוקול במעמד זה:

"האשה: אני מבקשת את סכום הכתובה.

הבעל: נגמרו כל העניינים בינינו בבית הדין המשפטי ובאתי היום להתגרש ולא יותר.

ביה"ד לבעל: אנו מודיעים לך שזה שאתם מתגרשים היום לא מונע מהאשה לתבוע בבית הדין את הכתובה. יש לך שתי ברירות או להתגרש היום ואם האשה תרצה תתבע את הכתובה או שנדחה את הגט.

הבעל: אני רוצה להתגרש היום.

ביה"ד: תתגרשו היום ואם האשה תרצה תתבע את הכתובה.

הבעל: אני מסכים.

הגט נמסר.

ביום 1.2.15 הגיש הבעל בקשה שכותרתה "בקשה לתיקון טעות קולמוס שנפלה בפסק הדין", בבקשה זו מבקש הבעל מביה"ד לשנות את האמור בפסק דינו ולקבוע שהסכום ששילם לאשה כמזונות, ישמש כחלק מפרעון חובותיו לאשה.

ביום 3.2.15 דחה ביה"ד את הבקשה וז"ל החלטתו:

"ביה"ד מבהיר כדלהלן:

בפסק הדין שניתן בתאריך י"ד טבת תשע"ה (5/1/2015) בו נכתב בסיכומו כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[...]

פסק הדין מדבר בעד עצמו ואין מה להוסיף עליו.

והנה משורת הדין היה עלינו להחזיר התיק לבית הדין האזורי שיפרש לנו האמור בהחלטתו, שפסק הדין מדבר בעד עצמו, ומהו דיבורו. אלא שהרכב זה אינו קיים כבר. אב בית הדין יצא לגימלאות, אחד מהדיינים עבר לאזור אחר, ולפיכך אין מי שיפרש לנו מה שנכתב בפסק הדין.

וצריכים אנו לפרש הדברים. אין ספק שהבעל היה מודע להחלטת בית הדין שסידור הגט באופן מידי הותלה בקביעה שבתמורה לסידור הגט יקבע שסכום המזונות ששולם על ידו יסגור את תיק תביעת המזונות בהחלטה שהסכומים ששילם הבעל לאשה כמזונות מספק, יהפכו לחיוב מזונות גמור עם סידור הגט. לפיכך, עצם הסכמתו של הבעל, ויותר נכון תביעתו לקבוע מועד לסידור גט במהירות, מורה שהבעל הסכים לסידור הגט בתמורה לסיום תיק המזונות בסכום שנקבע, וזוהי משמעות החלטתו של בית הדין בהחלטתו הנזכרת מיום י"ד בשבט תשע"ד (3.2.2015).

אלא שהבעל התנהג כרשע ערום, הגיש בקשה לקביעת מועד לסידור גט כדי שיוכל להספיק אחרי כן להגיש ערעור באופן שאת החלק בו חפץ בפסק הדין – סידור הגט וגירושי – יקבל, ואילו את החלק שקבע בית הדין בתמורה לסידור הגט מיידית, לא ישלם, מכיוון שעיקוב ביצוע חלק זה בפסק הדין יהיה על ידי הגשת ערעור מיד עם סידור הגט. גם במועד סידור הגט, עת תבעה האשה תשלום כתובתה, דרש הבעל להתגרש מיידית והסתיר את העובדה שבדעתו להגיש ערעור.

כפי שהבהרנו לעיל, החלטת בית הדין מורה שאף שבית הדין החליט שיש לחייב את האשה להתגרש, עם זאת החלטה זו לא קובעת בהכרח שלאשה לא מגיעים מזונות עד מועד סידור הגט, מפני שאם הסיבה לגירושי היתה התנהגות הבעל, אין בעובדה שמעשיו גרמו לה לרצות להתגרש בכדי לפוטרו ממזונותיה.

ומעתה יש לעיין האם יש מקום לקבל ערעור זה, שהרי הבעל היה מודע להחלטה ולתנאים שקבע ביה"ד ששני עניינים אלו סידור הגט ומזונות תלויים זה בזה, דהיינו שסידור הגט מיידית תלוי בהחלטה לגבי מזונות. איש לא הטעהו, ואדעתא דהכי סודר הגט. אם תנאי זה לא היה נוח לבעל, מצד היושר היה עליו להודיע אינני מוכן לשלם סכום כסף בתמורה לביצוע הגט מיידית, ברצוני שקודם כל תדונו לגופו של ענין בתביעת האשה לחייב אותי במזונות. דיון זה היה יכול להגמר בקביעה שאינו חייב מזונות, ומנגד קביעה הפוכה שחייב במזונות דבר שוודאי ירחיב את הזמן שעליו לשלם מזונות ויכול להיות שגם יגרום להעלות את שיעור דמי המזונות. לפיכך בהסכמה זו לא ברור כלל שרק האשה הרוויחה, שיכול מאד להיות שגם הבעל הרוויח במה שלא התקיים דיון, ואין בזה בהכרח תמורה לאשה בגין סידור הגט. ואף שעכשיו רוצה לדון בעניין זה, מהיכא תיתי שיוכל לחזור מהסכמתו שהיתה התנאי לסידור הגט.

על פניו נראה שעצם בקשתו לקבוע מועד מוקדם לסידור גט ושתיקתו בעת סידור הגט מורה שקבל תנאי זה של ביה"ד בפסק דינו, ויותר על הערעור. שהרי על פי דין, פסה"ד חלוט, ואין מקום לערעור על פי דין תורה. גם האפשרות להגיש ערעור על פי חוק אינה מבטלת את היותו של פסה"ד חלוט, ואף אינה מעכבת את ביצועו. אלא שע"פ חוק יש זכות ערעור, זכות ולא חובה. בעל דין יכול לנצל את זכותו לערעור, ובמקרה שמנצל זכות זו וערעורו מתקבל, פסה"ד יעקר מעיקרא. אמנם כל אדם יכול לוותר על זכות הערעור, ולפיכך בפנייתו-

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דרישתו של הבעל לסידור גט ויתר על זכות הערעור, במה שהתחייב לשלם בתמורה לסידור הגט, ושוב אינו יכול לערער, ולפיכך אם עתה הוא חוזר ומערער, ערעור זה על פניו הוא ערעור שלא בתום לב, ודינו להידחות.

ה) והנה עמיתי הגר"צ לוז והגר"א איגרא נחלקו בנידון דידן האם הבעל יכול לטעון משטה הייתי בכך, שמכיוון שביה"ד פסק שהצדדים חייבים להתגרש, האשה חייבת לקבל את הגט, ואף שהבטיח לה שכר בתמורה להסכמתה לקבלת הגט (הסכמה שאינה נצרכת לדין תורה, ואף לעניין איסור חדר"ג, יש לומר דלא בעינן הסכמה, אלא שלא תתנגד, ואכמ"ל), שכר זה הוא מוגזם, ואין הוא חייב לשלם את מה שהבטיח, וכעין ששנינו בבבא קמא (דף קטז ע"א):

"הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו, אמר לו טול דינר והעבירני - אין לו אלא שכרו, אלמא אמר ליה: משטה אני בכך."

מכיוון שהמחיר מופרז יכול הוא לומר משטה אני בכך והוא הדין כאן, וכמו ששנינו ביבמות (דף קו ע"א) לגבי יבם שהיה חייב לחלוץ ולא רצה, ואמרו לו תחלוץ ע"מ שתיתן לך 200 זוז ולאחר שחלץ אמרינן שיכולה היא לומר לו משטה הייתי בכך. ולדעת הרב לוז הוא הדין בנידון דידן שהבעל יכול לומר שמכיוון שאת חייבת להתגרש משטה הייתי בכך בשתיקתי, ולאחר שעשית את מה שאת מחוייבת לעשות אני איני חייב לשלם מה שקבע ביה"ד.

לעומתו הרב איגרא כותב שאין זה דומה לסוגיות הגמרא, דשאני התם שאחד משני הצדדים קוצב מחיר והמחיר הוא מחיר מופרז לכו"ע, שאז יכול השני לומר לחברו אתה עשית את הפעולה של העברת הנהר, ואשלם לך השכר הראוי לפעולה זו. או שתאמר היבמה אתה עשית מה שהיית חייב לעשות, לחלוץ לי, ולפיכך איני חייבת לשלם לך את התמורה שבקשת, מפני שלא מגיעה לך תמורה. אבל בנידון דידן שביה"ד קבע דברים בפסה"ד, הרי ביה"ד קבע שזה תשלום ראוי עבור מעשה סידור הגט, ומהיכא תיתי שיוכל לומר לו משטה אני בכך, כשביה"ד קבעו שהתשלום ראוי.

הרב לוז בתשובתו לדברים אלו הסכים עמו, שאם אכן ביה"ד היה קובע שסכום זה הוא סכום שראוי לשלמו, לא היה שייך כאן אמירת משטה אני בכך. אבל לא זה המקרה שבפנינו, שבו שמו ביה"ד את הסכום הראוי להשתלם בתמורה להסכמה, מפני שקביעת בית הדין הינה קביעה לא ראויה וצריכה להתבטל מצד עצמה, שהרי הבעל אינו חייב במזונות, ולביה"ד אין כח וסמכות לפשר ולהטיל עליו חיובים שאינו חייב בהם מצד הדין. ומכיוון שיש לבטל פסיקתם, דרישת ומחשבת האשה שישלם לה סכום זה, סכום שבתמורה לו הסכימה לגירושין הינה דרישה מופרזת וממילא לעניין התחייבות זו שאין הוא מחוייב בה, הוה כהתחייבות של צד אחד לשני בתמורה לפעולה מסוימת כשצד אחד דורש סכום מופרז, והשני יכול לומר לו משטה אני בכך.

לפיכך יש לנו לברר תחילה אם ההנחות העומדות בבסיס דבריו של הרב לוז בהבנת פסה"ד נכונות. הנה מה שכתב, שמתוך החומר שבתיק מתברר שתביעת שלום הבית הייתה מן השפה ולחוץ והאשה לא רצתה בשלום בית, כמו כן קביעת המזונות הייתה גם היא מספק וקודם שהתבררה תמונת המצב האמיתית, וקביעה זו הייתה מותנה במה שיתברר לאחר מכן. מעתה כיון שלאחר מכן התברר שתביעת שלום הבית לא כנה, משכך התברר גם, שהמזונות נפסקו בטעות, ומשכך היה על ביה"ד להחזיר את המצב לקדמותו לבטל את פסה"ד למזונות, כפי שכתב ביה"ד בהחלטתו המקורית, שמהות התשלום תתברר בעתיד.

אך לדעתי אין הדברים כן, שאף לאחר שביה"ד קבע שתביעת שלום הבית אינה בתום לב, אין אנו צריכים לומר שעתה התברר לביה"ד למפרע שלאשה לא מגיע מזונות וחובה עליה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להשיבם. הנחה זו שכנות התביעה לשלום בית משליכה בהכרח על חיוב המזונות, אינה בהכרח נכונה, שהרי כפי העולה מסעיף ג' להחלטת ביה"ד, וכפי שביארנו לעיל, החלטה זו מורה שבעניין חיוב המזונות לא הייתה קביעה כלל, שהרי אם נאמר שהחלטת ביה"ד, שתביעת האשה לשלום בית אינה כנה ולפיכך יש לחייבה להתגרש והדבר משליך גם על תביעתה הנוספת למזונות שדינה להידחות, היה על ביה"ד לכתוב במפורש שעם דחיית התביעה לשלום בית נדחת התביעה למזונות, ולהוסיף במפורש עם זאת ביה"ד קובע שהסכום ששילם הבעל לאשה למזונותיה יישאר לה בתמורה לסידור הגט ללא הערמת קשיים, אם אכן היה נכתב כך משמעות הדברים היא שביה"ד עשה פשרה בכספו של הבעל.

אך כאמור החלטת ביה"ד אינה כזאת. שהרי ביה"ד בהחלטתו קבע שאם האשה לא תקבל את הגט במועד הראשון, ביה"ד ידון בעניין מזונות העבר. זאת אומרת שביטול חיוב הבעל במזונות עדיין לא התברר. מעבר לכך, סעיף ב' לפסה"ד קובע שפסה"ד למזונות יפסק במועד הראשון שיקבע לסידור גט. המועד שיקבע (וביה"ד עדין לא קבע מועד בהחלטה זו) ולא מועד מתן פסה"ד. ומעתה אם ביה"ד חשב שמשותתברר שהתביעה לשלום בית אינה כנה האשה חייבת להתגרש וממילא לא מגיע לה מזונות אף למפרע, על ביה"ד היה לפסוק שלאשה לא מגיע מזונות כבר מעת מתן פסה"ד. ועל כרחך העולה מסעיף ב' להחלטה שהמזונות לא יפסקו מיד, ומסעיף ג' עולה שאם האשה תעכב סידור הגט ידון ביה"ד בעניין מזונות העבר, משמע שביה"ד סבר שנושא זה של המזונות עדין לא התברר. ויכול להיות שלאחר שביה"ד ימצה הדיון בתביעת המזונות יתברר שהבעל חייב לאשה מזונות מיום התביעה עד המועד הראשון שנקבע לסידור הגט. ולכאורה הדברים תמוהים איך יכולים סעיפי החלטה זו לדור בכפיפה אחת. מצד אחד ההחלטה שהאשה גם היא רוצה בגירושין, והתביעה לשלום בית הינה מהשפה ולחוץ, ולכן האשה חייבת לקבל גיטה, ומצד שני סעיפים ב' וג' שלא פוטרים את הבעל מחיוב מזונות באופן מוחלט. וכפי הבנת הרב לוז שהדברים תלויים זה בזה.

ו) ונראה לומר כפי מה שכתבנו במקום אחר שחיוב הצדדים בגט היכא ששני הצדדים אינם רוצים זה בזה נסמך על דברי רבינו ירוחם המוזכרים רבות בפסיקת בתי הדין ועיין בזה בפד"רים (כרך ח' עמוד 321 וכרך יד עמודים 23-28). וכפי שכתבנו במקומות אחרים עילה זו היא מהעילות הנפוצות ונטענות רבות בשנים האחרונות, וביארנו שם שיטה זו, וז"ל רבינו ירוחם (מישרים נתיב כ"ב ה"ח):

”וכ' מורי ה"ר אברהם בן אשמעאל כי נראה לו שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לה אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנין אותה כמורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, ומיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו ולאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה.”

ומדברים אלו יש ללמוד שני עקרונות, העיקרון הראשון הוא שמכיוון שהצדדים אינם רוצים זה בזה מחייבים אותם להתגרש שכיון ששניהם אינם רוצים במצב זה אין מקום להמשיך הנישואין ולעכב הגירושין, מפני שבמקרה ששני הצדדים אינם רוצים בהמשך הנישואין עצם המצב מחייב הפקעת הנישואין וגירושי הצדדים. לעניין זה לא מעלה ולא מוריד איך הגיעו למצב זה, האם מפני ששני הצדדים פה אחד החליטו שאין הם רוצים בנישואין, או שהאשה לא חפצה בבעל ועקב כך גם הבעל אינו רוצה בה, או להיפך, הבעל לא רוצה באשה ובעקבות מעשיו או דרישתו האשה גם היא אינה רוצה בו. מכיוון שעתה נוצר המצב ששניהם אינם רוצים זה בזה, המציאות מורה ומכריחה לגירושין מכיוון ששניהם מורדים זה על זה, כמו שכתוב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפד"ר (חלק ח), או מפני שלא יכולים להיות נישואים כאלו שאין אפשרות לקיים חיי אישות. יש להוסיף עוד שבעיקר חידושו של רבינו ירוחם שבכהאי גוונא כופין אותו לגרש, נחלקו בפד"רים, באיזה אופן תהיה צורת הכפייה, האם במילים או אף בשוטים, ונפק"מ לעניין סוג צווי ההגבלה שניתן להוציא כלפי מי שחייבוהו בגט מטעם זה, ואין מקום להאריך בנושא זה בפסק דין זה.

אמנם לעניין פטור הבעל מתוספת כתובה, שהוא מטעם "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", דבר זה נאמר דוקא במקום שלא הבעל גרם למצב שהאשה לא מעוניינת בו ולכן יכול לטעון "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", ופטור מתוספת כתובה (וחוזרים המתנות). אבל במקרה שהבעל הגיש תביעת גירושין או יזם הגירושין או עשה מעשים שגרמו להרחיק את האשה ממנו, ובגין מעשיו הגיעה האשה גם היא למצב שאין היא חפצה בו, והוא זה שגרם שכיום האשה לא מעוניינת בו, בודאי שלא יכול לבוא ולטעון "אדעתא למישקל ומיפק לא יהיב לה", שהרי הוא זה שהביא את האשה לכך, וא"כ אדרבא אדעתא דהכי כתב לה תוספת כתובה. שהרי אם הוא זה שגרם לנתק ולגירושין בודאי על דעת כן כתב לה כתובה ותוספת כתובה. והדברים פשוטים דאל"כ כל בעל יוכל להיפטר מתשלום תוספת כתובה, ע"י שיעזוב את האשה זמן רב עד שלא תחפוץ בו יותר, היעלה על הדעת שיפטר מתוספת כתובה בטענה "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה". וסברה זו כבר הזכיר והרחיב בה הגר"נ פרובר האב"ד החתום על פס"ד נשוא הערעור במאמרו בחוברת כנס הדיינים תשס"ח, ודבריו מצוטטים רבות בפסקי בתי הדין בשנים האחרונות.

ז) ונראה ברור שהוא הדין בענין חיוב הבעל במזונות, דנחזי אנן, בעל שמאס באשתו נתן עיניו באחרת ומגיש תביעת גירושין, ובתביעת הגירושין הבעל מתנה תנאים כספיים או מציע לחלק את הרכוש באופן שלא נראה לאשה, בין כשהאשה מקופחת באמת מהצעת הבעל, ובין כשהאשה אינה מקופחת. אשה שכזו אומרת במקרים רבים: בנסיבות העניין שבעלי אינו רוצה בי והוא בוגד בי אני מסכימה לגירושין. והרבה פעמים תאמר: אני לא רק מסכימה לגירושין אני גם רוצה להתגרש. עם זאת אף שאני מבינה שהגירושין הכרחיים, אינני מסכימה להתגרש בתנאים שמציע הבעל, אלא אני רוצה למצות זכויותי, או מה שנראה לי כזכויותי, ואני דורשת לעשות זאת עוד לפני הגירושין, בין מכיוון שאני רוצה שהגט יהיה גט כריתות גמור, ולא אצטרך להיפגש עמו לאחר הגירושין, ובין אם היא טוענת שאחרי הגירושין יהיה קשה לי למצות זכויותי, ואף אם היא טוענת שכל עוד לא התגרשה הבעל יהיה רך יותר ויתגמש בדרישותיו, כיון שהוא רוצה להשיג מבוקשו-הגירושין, אבל לאחר הגירושין משיג הבעל מבוקשו יתעקש למנוע ממנה זכויותיה – האם יעלה על הדעת שבמקרה כזה נאמר לאשה שמכיוון ששניכם לא רוצים זה בזו אתם חייבים להתגרש מיידית כפסיקת רבינו ירוחם, וענייני הרכוש ידונו אח"כ? ! האם נאמר בכהאי גוונא מכיוון שהסכמת לגירושין ואינך רוצה בו, שוב לא מגיעים לך מזונות, אתמהה!

אם נאמר דבר זה, נמצא שכל בעל רע מעללים שיוזם הגירושין, והאשה בנסיבות הענין מסכימה להם, תפסיד זכויותיה כשמודה על האמת, שעתה אין היא רוצה בו. הדברים פשוטים כביעתא בכותחא שבכהאי גוונא אין היא מפסידה זכויותיה, ואין היא מפסידה מזונותיה, ואף אם היא עוזבת את הבית מפני שאין היא מסוגלת לחיות עם בעל זה שנהג כלפיה בשפלות, ודאי לא תפסיד כתובתה. ולא ינהג כאן דינו של השולחן ערוך (סימן ע סעיף יב). ואף שהבית יעקב כתב (סימן עז סעיף ב):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ומ"מ נראה דאפי' להר"ן מזוני לית לה, דלא גרע מהא דסימן ע' סעיף י"ב בהג"ה דכשאינה רוצה להיות עמו דלית לה מזוני, דלא תקנו מזונות רק כשהיא עמו."

הדברים אמורים כשהעזיבה ללא סיבה, אך כשגרם לה לעזוב אין הוא פטור ממזונותיה ואכמ"ל. (הדברים האמורים הינם קביעה עקרונית, אך אין אנו צריכים לבחון פרטנית בתביעה שלפנינו מה היו העובדות לאשורן, שהרי זה היה אמור להתברר ע"י ביה"ד אילו היו ממשיכים לדון בתביעת המזונות, וכדי לקצר ההליכים הציע ביה"ד את פשרתו).

וכמו שכתבו הפוסקים (סימן קיט סעיף ו) שבאשה שרוצה להתגרש אין הבעל יכול לגרש את האשה מבלי שישלם כתובתה, ואף באשה שממצה זכויותיה, אם דרשתה צודקת ואין היא מחוייבת בגירושין, אין בעובדה שהאשה מסכימה להתגרש אף שאינה חייבת לעשות כן בכדי לחייבה להתגרש מיידית ויכולה לעכב את הגירושין בכדי שתקבל כתובתה והוא הדין בכדי שלא תפסיד זכויותיה.

ולפי זה, הוא הדין בנידון דידן שלטענת האשה ההכרח לגירושין מצידה היתה העובדה שהבעל היה נעלם בסופי שבוע והיה משאירה לבד, והבעל הצהיר שאין הוא אוהב אותה, ולכן לאחר שמערכת היחסים הגיעה לאן שהגיעה, הסכימה לפנות להליך גירושין ובוררות לחלוקת הרכוש, ולכן לאחר שניתן פסק דין הבורר אף עזבה האשה את הבית בהתאם לפס"ד זה. בפועל, לאחר מכן לטענתה, נוכחה שקופחה בהסכם, לכן לא הסכימה להמשיך בהליך בתנאים אלו. מנגד הבעל העביר לה רק חלק מהסכום שנקבע עבור חלקה בבית, אך לא שילם לה את שאר הסכום. בעקבות כך נוצר מצב שהאשה נמצאת מחוץ לבית, צריכה לשכור מדור, ולממן מזונותיה, הבעל ממשיך לגור בבית שמחציתו עדיין שייכת לה, מבלי שיעביר את שאר הסכום, מבלי שיתחייב לשלם לה את שוויו האמיתי של חלקה בבית, ומבלי שישלם דמי שימוש על חלקה בדירה, ולפי זה א"א לדרוש ממנה שתתגרש מבלי שתוכל לעמוד על זכויותיה. לא מיבעיא למה שכתוב בסדר הגט שצריכים לכתחילה לגמור כל העניינים שבין בני הזוג ולכן שואלים לפני מתן הגט אם מותרת על כתובתה עיין שם. אלא אף אם לא היתה טענה זו מן הדין, מצד היושר א"א לחייבה להתגרש מיד מבלי שישגרו כל העניינים שביניהם.

הנה מעשים שבכל יום בבתי הדין שבעל מגיש תביעת גירושין והאשה אומרת שהיא מסכימה עקרונית להתגרש, אלא שרוצה שלפני הגירושין יסגרו ענייני הממון. במקרים רבים ביה"ד מוציא על אתר פסק דין לגירושין, אך לא קובע מועד לגירושין, מפני שהמועד יקבע רק כשיסתיימו ענייני הממון. ולא שמענו מעולם שמכיוון שהאשה אומרת שמסכימה להתגרש, שמחייבים אותה להתגרש מיידית מכיוון ששני הצדדים רוצים בגירושין. ולא מיבעיא למה ששינוי בכתובות (דף כח ע"א):

"ת"ר: לזה הימנה בנכסי אביה - אינה נפרעת אלא ע"י אחר. אמר רב ששת: ואי אתו לקמן לדינא - לא מזדקקין להו. רב פפא אמר: שמותי משמתין להו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: נגודי נמי מנגדין להו."

שאסור לגרוש ולגרשה לעמוד בדין, אלא שהתנהלות זו היא התנהלות ראויה מהבחינה המעשית, שהרי אם היינו אומרים במקרים שכאלו שהצדדים חייבים להתגרש מיידית, הצדדים היו מסתירים כוונותיהם האמתיות והיו גורמים להארכת ההליך והנצחת הסכסוך ללא צורך. ועל כל פנים העולה מכל מה שכתבנו שאין בעובדה שהצדדים מסכימים ואולי אף רוצים להתגרש בכדי לחייבם להתגרש מיידית. ומשום כך יש לאמר שבמקרים אלו לא פקעה חובת מזונות אם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגירושין באים מחמת הבעל, ואפילו אם אינם גרים ביחד. וצריכים לברר בכל מקרה ומקרה לגופו.

סוף דבר אף שביה"ד קבע ששני הצדדים רוצים בגירושין ותביעת האשה לשלום בית היתה מן השפה ולחוץ, ולכן חייבים להתגרש, עדיין אין זה אומר לגבי חיובו של הבעל במזונות. להכי פסק בית הדין שלמרות מה שקבע בסעיף א' לפסק הדין יש מקום לאמור בסעיפים ב' וג' שחזקת החיוב של המזונות לא פקעה ולכן יצטרך ביה"ד להכריע בדבר. מסיבה זו נתן ביה"ד לצדדים שתי ברירות כמו שהזכרנו לעיל. הצדדים יתגרשו במועד הראשון שיקבע ביה"ד ותביעת המזונות תיסגר בכפוף לקביעה שהכספים ששלם הבעל עד כה היו למזונותיה, שזו הדרך הקצרה לפתרון כולל של הסכסוך. או ללכת בדרך הארוכה, שאף שעקרונית על הצדדים להתגרש, הגירושין יהיו לאחר שביה"ד ידון ויפסוק בתביעת המזונות של האשה.

ח) ובוזה נדחה גם מה שקבע הרב לוז בהמשך דבריו, שביה"ד חייב את האשה לקבל את גיטה, ובטרם הפעלת צווי ההגבלה ביה"ד השתמש בעיכוב החיוב של האשה להשיב את הכספים שגבתה שלא כדין למזונות, כדי ליצור לחץ על האשה. הנה בהחלטת ביה"ד נאמר רק שהאשה חייבת להתגרש. לא נקבע מועד לגירושין, מפני שכפי שכתבנו מועד לגירושין לא היה בהכרח מייד, וודאי לא נקבע בהחלטת ביה"ד שאם האשה תסרב לקבל גיטה יכפו עליה צווי הגבלה, שוודאי בשלב זה ביה"ד עדיין לא הגיע לידי מידה זו של הטלת צווי הגבלה. כמו כן מה שכתב שביה"ד השתמש בויתור על הכספים כאמצעי לחץ על האשה שתסכים לקבל את גיטה בטרם יפעיל את צווי ההגבלה, ולכן נכתב בהחלטה שאם לא תסכים להתגרש ידון ביה"ד בהשבת הכספים, גם דבר זה אינו נכון, שהרי כפי שכתבנו, בהחלטת ביה"ד לא נכתב שביה"ד ידון בהשבת הכספים, אלא שביה"ד ידון לעניין מזונות העבר שהאשה קיבלה, וזה באחד משני הפנים: או שיקבע שהבעל אינו חייב במזונות ואז אכן האשה תצטרך להחזיר את הכספים, אך ישנה אפשרות נוספת שיקבע שחייב במזונות ואז החיוב יהיה משעת הגשת תביעה, ויכול להיות שיהיה גבוה ממה שנפסק. על כל פנים הדיון לא יהיה רק בהשבת הכספים, אלא בעצם חיובו במזונות כמו שכתבנו לעיל, מפני שהדברים לא ברורים ומוחלטים אם הבעל חייב במזונות האשה בנסיבות הענין.

ומה שכתב שביה"ד עשו פשרה בממונו של הבעל כדי לשכנע את האשה להסכים להתגרש, ופשרה יכולה להיות רק בהסכמתו של הצד שיפסיד בכך, הנה מלבד שיש לאמר שיש אומרים שבית דין יכול לכוף על לפנים משורת הדין, עיין חושן משפט (סימן יב סעיף ב) ברמ"א ובגר"א ובאחרונים שם, והוא הדין גם בפשרה עיין שם (סעיף ג-ד):

ג. מותר לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין, כדי להשקיט ממריבות.

ד. יש כח ביד ב"ד לגזור ולהחרים שתתקיים הפשרה, ושלא יוכלו היתומים למחות כשיגדילו.

משמע שמותר לביה"ד לוותר בממונם ויתור חוץ מן הדין להשקיט ממריבות, ולכאורה לא דוקא יתומים, ויש להאריך בזה ואכ"מ. אך באמת ביה"ד לא חייבו את הבעל לעשות פשרה, שכמו שביד האשה היתה הברירה לקבל הסכום שקבלה ולסדר הגט או לדון בתביעה עד מיצויה, הוא הדין שהבעל היה יכול לאמר אני אמתין עם הגט עד שתדחה תביעתה בעניין המזונות ותפסקו שאינני חייב. ומדלא אמר שבוחר בדרך השניה שמע מינה שהסכים לפשרה זו ועיין שם (סימן יב סעיף יב) שפסק השו"ע:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”שנים חלוקים בבנין שבקרקע, ופשרו ביניהם בלא קנין, כיון שקבלו עליהם ובנה זה קצת וזה קצת כדברי הפשרנים, אינם יכולים לחזור בהם.”

ואף כאן מכיוון שהבעל קיבל עליו הפשרה בזה שבקש לסדר ג"פ אינו יכול לחזור בו, כמו שכל אחד ואחד שבנה כדברי הפשרנים ובזה הסכים על הפשרה. אף כאן שהבעל ביקש שביה"ד יקבע מועד מיידי לגט, ובא לסדר הגט הרי זה כמי שקבל הפשרה ולא יוכל לשוב לחזור בו.

ונראה לומר שזו הייתה דעת בית הדין שלא קבעו בפסק הדין המקורי מועד לגט, אלא השאירו עניין זה פתוח, וקבעו שאין לחייב את האשה לקבל גט מיד, אלא שהדבר תלוי במזונות. הדיינים הניחו שתי דרכים לפני הצדדים: או סידור הגט מיד ובתמורה הסכום שניתן כבר יקבע כמזונות, או דיון עד מתן הכרעה במזונות ואחרי כן סידור גט, וזאת כדי שכל אחד מהצדדים יביע דעתו לגבי האפשרות המועדפת. ממילא, הבעל שבקש שביה"ד יקבע מועד לסדור גט קבל עליו פשרת ביה"ד, ולא שביה"ד הכריחו על הפשרה. ולמה שכתבתי לא יוכל הבעל לטעון שאחרי שקיבל את חלקו בפשרה, שלא ייתן לאשה את חלקה בפשרה זו, ולא יוכל לטעון שכפוהו על הפשרה, ובודאי שלא יוכל לטעון לאשה משטה הייתי כך, שהרי מה שנעשה הייתה הצעת הפשרה שהציע ביה"ד והבעל קבל עליו.

ואף שוודאי זכותו של הבעל לדרוש קיום הדיון בחוב המזונות המסופק, זכותו לדרוש דיון ולהודיע על כוונתו, שאינו מוחל ובוחר בדרך השניה שקבע ביה"ד, אבל אין זו זכותו להערים כאילו הוא בוחר בדרך הראשונה, דרך הפשרה, ולאחר שקבל את מה שרצה לומר לא אקיים מה שהתחייבתי בתמורה, ומשטה הייתי בביה"ד ובאשה. ועתה אני רוצה ללכת בדרך השניה שהתווה ביה"ד. עצם בקשתו של הבעל לסדר גט מהוה הסכמה למה שהציע ביה"ד, ואין יחזור בו מהסכמתו, וטעמא דמילתא הוא כמו שכתבנו שאף שביה"ד הגיע למסקנה שתביעת האשה לשלום בית אינה אמתית ולכן הצדדים חייבים להתגרש, אין הדבר משליך בהכרח על חיוב המזונות, וכמו שכתבנו לעיל, ואין כאן המקום להאריך. וכפי שכתבנו לעיל שהחלטת ביה"ד על החובה להתגרש אינה מובילה בהכרח להטלת צווי הגבלה, ובפרט במקרה שלפנינו שלביה"ד לא היה ברור שהבעל אינו חייב במזונותיה.

ט) ויש להוסיף עוד שמכיוון שביררנו שמשמעות החלטת ביה"ד היא שביה"ד הניח בפני הצדדים שתי ברירות, גירושין מיידיים וקביעת הסכום ששולם כמזונות, או דיון במזונות עד לסיומו, ורק לאחר מכן יהיו גירושין, הברירה ביד כל אחד מהצדדים לקבוע באיזה דרך הוא בוחר. כמו שלא היה ניתן לכופף האשה להתגרש מיד אם הייתה בוחרת באופן השני, הוא הדין אם האשה היתה מודיעה שרוצה להתגרש מיידי, והבעל היה מסרב להתגרש בתמורה להפיכת הסכום ששולם למזונות, לא היה ניתן לכופו. ולפיכך אף שביה"ד קבע שהצדדים חייבים להתגרש, חיוב גירושין יש, אך חיוב מיידי אין. לפיכך הגירושין עתה, נערכו בכפוף לקביעת ביה"ד, שבמקרה זה המזונות ששולמו יקבעו כחוב מזונות הבעל. לפיכך לא שייכת כאן הסברה שמשטה אני כך שהרי האשה אינה חייבת להתגרש עתה, עד שיגמרו הדיונים שביניהם. לפי זה תביעת הבעל לגירושין היתה שמסכים שהסכום ששולם יהיה למזונות, שמכיון שהבעל לא הודיע שאינו רוצה להתגרש בתנאים אלו, אלא אדרבה הוא זה שיזם ביצוע הגירושין בפועל, ש"מ שהוא רוצה להתגרש והודעתו דהיינו שמוכן לשלם לה סכום זה על כל פנים כשכר פעולה.

ויש להוסיף עוד על פי מה ששנינו בתוספתא קידושין (פרק ב הי"ג):

”זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה וקידשו אם האיש תבע את האשה ייעשו דברי אשה ואם האשה תובעת את האיש ייעשו דברי האיש וכן המוכר חפץ והיה מונה לתוך ידו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(אי"ן) יכול לחזור בו עד שיגמור זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר ייעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח ייעשו דברי לוקח.

וע"פ זה פסק השו"ע באבן העזר (סימן כט סעיף ח):

"האומר לאשה: התקדשי לי בדינר זה ע"מ שאשלים לך מנה, והיא אומרת: על מנת שתשלים לי ר', והלך זה לביתו וזו לביתה ולא הסכימו ביניהם, ואח"כ תבעו זה את זה, וקדשו, ונתן לה הדינר, אם האיש תבע את האשה, יעשו דברי האשה וישלם לה ר'; ואם האשה תבעה את האיש, יעשו דברי האיש, ולא ישלים אלא מנה."

ובחושן משפט (סימן רכא סעיף א):

"המבקש לקנות מחבירו מקח, מוכר אומר: במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: איני לוקח אלא במנה, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואחר כך נתקבצו ומשך זה החפץ סתם, אם המוכר הוא שתבע הלוקח ונתן לו החפץ, אינו נותן אלא מנה. ואם הלוקח הוא שבא ומשך החפץ סתם, חייב ליתן ק"ק. הגה: היה בתחילה קציצה ביניהן, וחזר אחד, וחזרו ומשכו סתם, אמרינן ודאי על קציצה הראשונה קנו."

ומתוך דברי התוספתא הזאת הוכיחו הראשונים והאחרונים שהיכא שיש ויכוח בין איש לאשה לגבי תנאי הגירושין שזה אומר בכה וזה אומר בכה, ולא הגיעו לפשרה, אם הלך כל אחד לדרכו ולאחר זמן הבעל קורא לאשה להתגרש ולא חזרו ודברו על תנאי הגירושין תלינן שקריאת הבעל לאשה להתגרש היא על סמך ההנחה שהסכים לתנאי הצד השני, ועיין בזה במהרי"ט (חלק ב סימן לה) והובאו דבריו בבאר היטב (סימן קמ), ועיין בזה בשו"ת הרדב"ז (חלק ב סימן תקצב) ובשו"ת הריב"ש (סימן קב וסימן תעו), ועיין מה שכתב בזה הגר"צ אלגרבל"א אב"ד ירושלים (כתוארו אז) בפסק דין שהובא באוסף פסקי דין רבניים במאגר המכוון בשנת תשס"ז פס"ד מיום ב' אדר ב' תשס"ה בתיק 1-64-2822.

והוא הדין בנידון דידן. ויותר דומה דין זה למש"כ הרמ"א לגבי הייתה קציצה ביניהם, שהיה רק סכום אחד שנקבע ע"י ביה"ד. שהרי בנידון דידן בית הדין נתן לצדדים שתי ברירות: גירושין מיידית ופסיקה בענין המזונות כפשרה, או דיון בנושא המזונות ואח"כ יהיה סידור הגירושין, והבעל הוא זה שפנה לביה"ד שיקבע מועד לגירושין. שמע מינה שעל תנאי סעיף זה לפסק הדין הסכים להתגרש, דומיא דעובדא דתוספתא.

ולא שנא אם צד מן הצדדים הביע עמדתו ותביעתו ונפרדו, ואחד הצדדים קרא לצד השני להשלים העיסקא או הקידושין, שאנו אומרים שמקבל עמדתו של הצד השני, ולא שנא אם ביה"ד קבע תמורה והתנה תנאי לגירושין. שמכיוון שצד זה תבע לא יכול לטעון הסכמתי לגירושין אך לא לתנאי הגירושין, וככותרת בקשתו "בקשה בהולה לקביעת מועד לסידור גט בזיקה לפסק הדין בתביעת הגירושין", בתביעת הגירושין ותו לא, ויטען אני הסכמתי לגירושין אבל לא הסכמתי לתנאי של ביה"ד. שאם נאמר הכי גם בהאי דינא דתוספתא יטען הצד שקרא לצד השני אני רציתי להשיג מבוקשי, אך לא לשלם בתמורתו את מה שאתה דרשת, אלא נקיים מבוקשי על פי תנאי. ועל כרחק שלא יכול לטעון כך, שמכיוון שקרא לצד השני, הקריאה לצד השני בתביעת הקידושין או המכר היתה על מנת שהקידושין או המכר יהיו בתנאים שביקש הצד השני, אף בקורא להתגרש, ינהג דין זה. לכן, אחרי שהבעל ביקש מביה"ד לקבוע מועד לגירושין, עצם קריאה זו מהוה מחילה על זכותו לערער, אף אם יש לו את הזכות החוקית לערער. שבעצם זה שביקש להסתמך על החלטת ביה"ד קיבל את התנאי ואינו יכול לחזור בו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י) ולמה שכתבנו אין זה דומה להא דטול דינר והעבירני את הנהר, או חלוץ לי על מנת שאתן לך 200 זוז דבהנך עובדי החובה על הצד השני לעשות את המעשה לחלוץ או להעביר את הנהר, ולכן יכול לכפות את החיוב על ידי הבטחה בטענת השטאה. מה שאין כן בנידון דידן שהבעל רצה להתגרש במשך שנים רבות, אף שיכול להיות שהיה במצוקה מחמת התמשכות ההליכים, אך הימשכות ההליכים היתה ע"י הבעל וב"כ ולא מצידה של האשה, ועל כל פנים לדעת ביה"ד לא הוכח שתביעת האשה לא צודקת, ומכיוון שאינו רוצה לתת לאשה מה שחייב לה, אין היא חייבת להסכים להתגרש, ומשכך כל עוד לא יתן הבעל את מה שמגיע אינו יכול לכפותה לגירושין. בנסיבות העניין קבע ביה"ד שמכיוון שעדיין לא הגיע לידי החלטה מי צודק, הוא מניח בפני הצדדים את שתי הברירות, להתגרש מיד או לברר את התביעה עד תומה. התנהלות המערער שתוארה לעיל, מורה שהמערער הונה את האשה ואת ביה"ד, כשביקש זרוז ההליכים, השיג הסכמתה לגט מוקדם על סמך ההנחה שיתקיים סעיף ב' לפסק הדין. גם ביה"ד קובע מועד על סמך הנחה זו, ולאחר שהבעל מקבל את מבוקשו, הוא מערער על פסק הדין ולא רוצה לקיים את חלקו בהסכם על פי סעיף זה.

אין ספק שדבר זה לא ראוי, שמי שמקבל את מה שרצה, לא ייתן את מה שקבע ביה"ד בתמורה בפסק הדין. אין ספק שבדבר זה יש הונאת הצד השני, ואין לתת סעד למי שמרמה ומאנה את חברו, שמכיוון שניתן פסק דין, כל מעשה שנעשה, נעשה על סמך שיקימו את פסק הדין, ולכן לא יכול לטעון טענות כנגד פסק הדין.

לאור האמור, אין מקום לפלפל לעת עתה במה שהאריך הרב לוז בפסק דינו בטוב טעם ודעת, מכיוון שעניין זה של משטה בחבירו אינו נוגע כאמור, לנידון דידן. שלא שייכת כאן טענת השטאה כלל וגם אם לא היה הכסף ביד האשה, היה עליו לקיים התחייבותו, ועוד חזון למועד לדון בדברים שהאריך בפסק דינו.

והנה במה שדימה הרב לוז דין זה למשטה אני בכך וסמך הדברים על מה שכתב ביה"ד בפסק דינו, שהצדדים חייבים להתגרש וממילא הבעל לא חייב במזונות, ואם כן במה שביה"ד פסק לה כפשרה מזונות על זה יוכל הבעל לטעון משטה אני בכך מכיון שאין כח לביה"ד לעשות סחורה בכספו, ואין הם יכולים לפשר ללא הסכמתו. וכתב על זה הרב איגרא בתגובתו, שנידוננו אינו שייך לדין משטה אני בכך, שטענת משטה אני בכך יכולה להיות רק במי שעושה מעשה לצורך חברו ומנצל את הסיטואציה כדי לחייב אותו בתשלום שאין הוא חייב לשלם בתמורה למעשה שכזה, או שהוא חייב לעשות את המעשה, שעל הבטחה כזו אדם יכול לטעון משטה אני בכך. בדבר זה ניתנים להאמר ההסברים שהביא הרב לוז בשם הראשונים והאחרונים להלכה זו, שהוא מטעם כפייה לקיים חיובו, שמלכתחילה לא התכווין להתחייב במה שהבטיח או שהוא מדין כופים על מידת סדום. אך לא במקרה שלפנינו שביה"ד לא קבע שהאשה חייבת להתגרש מיידית ללא תנאי וללא תמורה אלא איפכא, שלמרות שלדעתו האשה חייבת להתגרש ביה"ד הוא שקבע שווי התמורה, ובכלל קביעתו שתמורה זו הינה תמורה נאותה.

נראה לי כמו שכתב הרב איגרא, שבמקרה שבפנינו ביה"ד האזורי הוא זה שקבע תמורה לסידור הגט באופן מייד, מפני שלא היו חייבים לסדר את הגט באופן מייד לפני ברור העובדות ומתן פסק דין בתביעת המזונות. הצדדים פעלו בהתאם למתווה ומעשה ביה"ד, ולא יעלה על הדעת ולא מצינו בשום מקום שיטעון אדם פעלתי על פי מעשה בית דין בחלקו, ולגבי החלק השני שקבעו ביה"ד שאני חייב לשלם אני משטה בכך. לפיכך, במעשה זה הוא שיטה לא רק באשה אלא גם בבית הדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהרי יסוד דין "משטה אני בכ" בנוי על הלכה שהפעולה שמבקש אחד מהצדדים מרעהו צריכה להעשות על ידי השני בין בחינם מפני שהוא מחוייב לעשות את הדבר בהחלט, ובין במחיר מופחת מפני שערכו של מעשה זה ידוע. לכן אם דורש מחיר מופרז, היינו שהתשלום עבור העברת הנהר היא מחיר מופרז, במקרה זה יכול לאמר למרות שהוא מבטיח לו, משטה אני בכ. מה שאין כן מחיר שנקבע על ידי בית דין, הרי בית דין קבע את המחיר וביה"ד קבע שזה ערכו של מעשה זה, ואם זו היתה קביעת ביה"ד שזו ערכה של פעולה זו, א"כ איך יוכל לטעון משטה אני בכ, הרי זו שכרה של פעולה זו לדעת ביה"ד וא"כ לא שייך דין משטה אני בכ במקרה זה. וכפי שקונה דבר מחבירו לא יוכל לטעון לא אתן דמיה מפני ששווה פחות ומשטה אני בכ, גם כאן שהסכים לשלם את הסכום הראוי לפעולה זו לא יוכל לטעון לא אשלם, וכעין זה כתב גם הרב איגרא בפסק דינו.

אמנם מה שרצה להוכיח שאי אפשר לטעון משטה אני בכ, כנגד מי שעושה על פי מעשה ביה"ד, הדברים ברורים מסברא שהרי אין אחר מעשה ביה"ד כלום, ומשניתן מעשה ביה"ד, ביכולת ביה"ד להפעיל את כללי האכיפה ההלכתיים למימוש פסק דינם. וסברת משטה אני בכ היא על מה שאדם מבטיח מיוזמתו על פי תביעת שכנגדו, משא"כ במעשה ביה"ד יוזמת התמורה למעשה שנעשה הוא בית הדין, ומאן מחיל ומאן מפיס על מה שקבעו לשלם כשכר פעולה, או כפשרה בתביעה. וה"נ בנידון דידן וכפי שהארכנו, שהרי הבעל קיבל המתווה שנאמר בפסק דינם.

אך מה שהביא הרב איגרא ראייה מדברי הריב"ש בדיין שהגבה קרקע שהייתה מוחזקת ביד נתבע לתובע, שאינו יכול לטעון על הקרקע שהיא שלו והעבירה מהמוחזק מפני שהשני נוח לו מהראשון, כמו שיכול לטעון בעלמא אם ייעץ לו לקנות הקרקע או חתום כעד על שטר המכירה וכפסק הרמ"א (חו"מ סימן קמז סעיף ד): "אבל אם היה דיין והגבה לזה הקרקע, אבד זכותו". וכתבו הפוסקים בטעמא דמילתא משום דעביד מעשה רבה, שהעביר הקרקע מאחד לשני, שעל זה לא יוכל לטעון הקרקע אינה של זה שהועברה אליו אלא שלי, שכיוון שעשה מעשה רבה מעשהו הוי כהודאה שאינו שלו. דין זה אינו דומה לנידון דידן, דטעמא דמילתא התם, אינו בגלל שניתן מעשה ביה"ד, אלא מפני שהדיין עשה מעשה רבה ובזה הוי הודאה שאינו שלו, ולא נימא שעשה המעשה כדי להקל הגבייה לעצמו.

אך אין זה המקרה שלפנינו, שהרי הבעל לא עשה מעשה, אלא ביקש שיקבעו לו מועד לסידור גט. על פי בקשתו אכן בא וסידר את הגט, אך סידור הגט אינו מעשה רבה לקיום פסק דינו של ביה"ד המחייבו לשלם. דבשלמא אם היה משלם סכום כסף זה לאשה עם סידור הגט בכהאי גוונא הוי מעשה רבה, המוכיח שהסכים לשלם. אבל בנידון דידן, שהמזונות כבר ניגבו מקודם, אין במתן הגט מעשה כלשהו המחזק הסכמתו לחלק זה של הסעיף בפסק הדין, שמה ששילם לאשה בעבר יהיה כחיובו במזונות. אדרבה, בעת שסידר הגט חשב בליבו איפכא, אסדר הגט ואקבל מה שאני רוצה ואח"כ אגיש ערעור. ודמי יותר למייעץ לחברו לקנות השדה וחושב שכשתהיה בידו אגבנה ממנו. וה"נ חשב בעת סידור הגט, שאחרי שהגירושין יהיו לא הפיכים, אגבה כספי חזרה מהאשה.

יא) והנה במה שכתב הרב איגרא שהמערער השתמש בביה"ד להשגת דבר שלא היה יכול לעשות בעצמו, אני מסכים לדבריו, וכמו שכתבנו לעיל. לא מבעיא למש"כ שביה"ד לא קבע שיש לכפות את האשה להתגרש, אלא לאחר שבית הדין קבע שני אופנים לפתרון סכסוך זה, החליט הבעל לשטות בביה"ד בעת הגשת בקשתו לסידור גט ובזמן סידור הגט, כשהסתיר מחשבתו שלא מתכווין לפעול כהחלטת בית הדין, שמתנה סידור הגט מיידיית בקביעת הסכום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ששולם כמזונות. הבעל הטעה את האשה והטעה את ביה"ד כשעשה מעשה מתוך כוונה שלאחר מעשה יוגש ערעור, שבו יפסק אם לקיים את החלטת ביה"ד או להמשיך הדיון בעניין המזונות. כידוע אין אפשרות לסדר ג"פ ללא עריכת הגט ע"י ביה"ד ואין אפשרות שהבעל יעשה הדברים בעצמו, ולכן הסתיר הבעל מביה"ד מחשבותיו וגרם להם לסדר ג"פ בניגוד להחלטתם. וכפי שכתב הרב איגרא שבעל אינו יכול לזרוק גט לחצר האשה ולגרשה בעל כורחה, ובוודאי שלא רשאי להוליך שולל את ביה"ד, ולפיכך מקובלים עלינו דבריו של הרב איגרא שביה"ד לא יזדקק לדון בתביעתו של הבעל, שהרי הזדקקות לתביעתו הופכת לחוכא ואטלולא את החלטות ביה"ד.

אך במה שכתב, שכיון שהיכולת להגיש ערעור הינה חידוש שהתחדש עם הקמת בית הדין (שיש לה הסבר הלכתי), גם גודרי זמן הערעור הינם כפי שקבע המחוקק וכפי שקבעו תקנות הדיון, וכדי שהזוכה בדין יוכל לכלכל צעדיו ולא יינזק מזכות זו של המערער שהפסיד בדין, ולפיכך במקרה שלפנינו יש להתייחס לערעור כבר"ע שכפופה לשיקול דעתו של ביה"ד ובנסיבות העניין אין לתת רשות לערעור. איני יכול להסכים לדבריו, שהרי על פי חוק כל פס"ד ניתן לערעור בזמן המוגבל, ואף החלטות שאינם ניתנות לערעור נתונות לבר"ע, ותלוי בשיקול דעתם של הדיינים. במקרה שלפנינו שניתן פס"ד סופי, זכות הערעור היא זכות מוחלטת ואינה תלויה בהסכמת ביה"ד לאפשר הגשת הערעור כבר"ע (עם זאת ביה"ד רשאי ובהתאם לנימוקים שימסרו לדחות את הערעור על הסף).

מעשה מכיון שזכות הערעור הינה זכות קנויה אין אפשרות משפטית למנוע מבעל דין הזכות להגשת ערעור על פס"ד, וגם הסכם מפורש בנושא זה הכולל תניית שיפוט, לכאורה לא יועיל, דאין אפשרות להתנות על זכות שיפוטית, ובוודאי היכא שלא היה תנאי. ולפיכך אף אם נפרש את פנייתו של הבעל לביה"ד לסידור גט כווייתור על הזכות החוקית להגיש ערעור דבר זה לא ימנע ממנו להגיש את הערעור בפועל, שהרי אף אם ויתר במפורש על זכותו המשפטית ויתור זה לא מועיל ואינו מחייב. ולכן אין אפשרות לקבוע שבעקבות פנייתו לביצוע פסק הדין הרי הוא כמבטל זכות הערעור, שהרי כל עוד לא חלף זמן הגשת הערעור, המבקש רשאי חוקית להגיש ערעורו, כפי שנקבע בתקנות, ואין אפשרות למנוע ממנו לממש זכות זו להגשת הערעור, ואף אם ויתר על זכות זו במפורש.

טעמו של דבר הוא, שאין בהסכמה של צדדים להקנות סמכות לרשות שיפוטית שלא כפי הפרוצדורה המקובלת להקניית סמכות, וכפי שנקבע בעבר בפסיקת ביהמ"ש העליון בתיק אהרון ע"א 1981/90. באותו מקרה קבעו הצדדים בהסכם ביניהם שבמידה ויתגלו סכסוכים בעתיד, סמכות השיפוט תהיה לביהמ"ש. לאחר הסכם זה הוגשה תביעה כרוכה לביה"ד. בערעור שהוגש לביהמ"ש כנגד סמכות ביה"ד טען המבקש שלביה"ד אין סמכות לדון בתביעה הכרוכה מכיוון שהוסכם בין הצדדים שהסמכות תהיה לביהמ"ש. בית המשפט בפסיקתו בפרשה זו קבע כדלהלן:

"עיקרו של דבר, ההוראה בדבר סמכות השפיטה שבסעיף 40 הנ"ל לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] היא בגדר הוראה קוגנטית, ואין לעוקפה על-ידי הסכם בין בעלי הדין".

הדברים הובהרו ובוססו באריכות בהחלטת בית הדין הגדול מיום י"ח בתמוז תשע"א (20.07.2011), בתיק 834826/2, וז"ל פסק הדין הנוגע לענייננו:

"כלל ידוע הוא שהסכמת צדדים, כשלעצמה, ליתן סמכות שיפוט לטריבונל כלשהו, אין בה כדי ליצור סמכות שיפוט לאותו טריבונל, יש מאין. "סמכות שיפוט" מוענקת רק ע"י המחוקק. "קביעת הסמכות העניינית אינה מסורה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בידי הצדדים, ואפילו עשו ביניהם הסכם לגביה, הרי זה אינו תופס, וביטול המשפט עצמו חייב לברר, אם הוא אמנם מוסמך לדון מבחינת העניין, אפילו אם הנתבע איננו כופר בסמכותו" (בג"ץ 507/85 בהיג' תמימי, ע"ד, ואח' נ' שר הביטחון ואח' מ (2) 505, 511). צדדים אינם יכולים להביא בהסכמה ענין שהוא בסמכות בית משפט מחוזי אל סמכות בית משפט השלום. כך גם ענין שהוא בסמכותו היחודית של בית הדין לעבודה, לא ניתן להעבירו, אף בהסכמה, לסמכות של בית משפט אחר. "העקרון בדבר שמירה על סמכותם של בתי המשפט של המדינה מפני שלילה ופגיעה על ידי הסכם בין צדדים נשמר במלואו בכל הזמנים ובכל התנאים" (השופט ברנזון בע"א 350/54 אילני נ' הסוכנות היהודית לארץ ישראל, פ"ד י 1693, 1697; צוטט בהסכמה ע"י השופט זמיר בע"א 3833/93 לוינ' נ' לוינ, פ"ד מח(2) 862, 875). ויודגש: אנו עוסקים כאן ב"סמכות שיפוט", ולא בהסכם למסירת ענין לבוררות.

העובדה כי להסכם בין צדדים ניתן תוקף של פסק דין ע"י ערכאה שיפוטית, אינה יכולה ליצוק תוכן חוקי להסכם שאינו בר תוקף.

ועיין מה שכתב הרכב בית דיננו בהחלטתו מיום ב' שבט תשע"ז (29.1.2017) בתיק 1085415/2.

לפיכך, כמו שאין להסכם בין צדדים הכח לתת סמכות לערכאה שיפוטית אחת ולהפקיע הסמכות מערכאה אחרת, שלא כפי הפרוצדורה המקובלת, כמו כן אין בכוחו של הסכם שהושג בין הצדדים ואף אם קיבל תוקף של פסק דין בכדי להפקיע סמכות בית הדין או ערכאה אחרת. ומשכך אין בכח הסכם, אפילו הסכם מפורש, להפקיע הזכות החוקית להגשת ערעור, ובוודאי שהסכמה הנובעת מהתנהלות אחד הצדדים המורה על כוונתו לוותר על זכות הערעור לא יהא בה בכדי להפקיע זכותו החוקית.

ועיין עוד מש"כ ביהמ"ש העליון בע"א 3833/93 בעניין זה של חוסר היכולת של צדדים להחליט על תניית שיפוט המונעת מאחד מהם או משניהם פנייה לערכאה שיפוטית:

"סעיף 30 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, קובע כי חוזה הסותר את תקנת הציבור בטל. ומהי תקנת הציבור? בין היתר, תקנת הציבור היא שיישמרו אושיות היסוד של הסדר החברתי ועקרונות היסוד של שיטת המשפט. [...]"

תקנת הציבור דורשת שהדרך אל בית המשפט תהיה פתוחה, כדי שבית המשפט יוכל לדון ולהכריע בסכסוכים משפטיים למיניהם. מכאן צומחת חזקה פרשנית, שהמחוקק לא התכוון לשלול או לצמצם את הסמכות של בית המשפט או לפטור רשות מינהלית מפני הביקורת של בית המשפט. ראה א' ברק, פרשנות במשפט, כרך ב, פרשנות החקיקה (נבו, תשנ"ג) 536-532 [...]"

אין זה סביר או רצוי שאדם לא יהיה רשאי לאכוף את זכותו בערכאה של משפט, והזכות תישאר בידו ככלי אין חפץ בו [...]"

גישה חופשית ועילה אל בית המשפט היא זכות יסוד, אף אם עדיין אינה כתובה עלי חוק יסוד, ובית המשפט אמור להגן עליה כמו על זכויות יסוד אחרות. מכאן נובעת המדיניות הראויה כלפי הוראה חוזית המתיימרת לחסום את הדרך אל בית המשפט או להניח מכשולים של ממש על דרך זאת. ראשית, יש מקום לחזקה שהצדדים לחוזה לא התכוונו למנוע תביעה על-פי החוזה בבית המשפט. בהתאם לכך, בית המשפט יהיה נוטה לפרש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוראה כזאת באופן שיסלק את המחסום או המכשול מעל הדרך אל בית המשפט. [...]

בע"א 350/54, 393 אילני נ' הסוכנות היהודית לא"י ו-ערעור נגדי [2], נדון חוזה עבודה שנערך בין הסוכנות היהודית לבין הסתדרות הפקידים. בחוזה זה נכלל סעיף שקבע כי שום עובד לא יוכל להגיש תביעה לבית המשפט בקשר לפיטוריו אלא באמצעות הוועד המרכזי של הסתדרות הפקידים או בהסכמתו בכתב. על סעיף זה אמר השופט ברנזון, בעמ' 1696, כי הוא "פסול ובטל מעיקרו בהיותו מנוגד לטובת הציבור". וכך הסביר זאת, בעמ' 1697:

"העקרון בדבר שמירה על סמכותם של בתי-המשפט של המדינה מפני שלילה ופגיעה על-ידי הסכם בין צדדים נשמר במלואו בכל הזמנים ובכל התנאים. דוקא בזמן האחרון, שבו רבו כנראה הנסיונות בעיקר מצד גורמים מקצועיים ומסחריים לקצץ בעקרון, חזרו בתי-המשפט באנגליה בכמה הזדמנויות שבאו לידם ונתנו לו תוקף מלא".

לאור האמור, הסכמה בין הצדדים או אף הודעה של אחד מהם שלא יגיש ערעור, לא תמנע זכותו המשפטית להגיש ערעור, מפני שזכות זאת הינה זכות חוקית ולא מותלה בתנאים כלשהם.

אולם, היה מקום לומר שדווקא מניעה מוחלטת מגישה לערכאות נוגדת את תקנת הציבור, אבל הסכם או הודעה על ויתור על זכות הערעור אינה נוגדת את תקנת הציבור מפני שהתביעה כבר התבררה בפני ערכאה שיפוטית, וויתור על זכות זו אף שנקבעה בחוק אינה נוגדת בהכרח את תקנת הציבור, ואדרבה, יש בהסכמה זו תועלת לייעול ההכרעה השיפוטית וסיום הסכסוך, ויש לעיין בדבר זה ועוד חזון למועד.

(ב) עם זאת, אף שחוקית אין אפשרות למנוע ממנו הגשת הערעור, מעשית, נסיבות הגשת הערעור ודאי שיש בהם בכדי להשפיע על התייחסות ביה"ד לערעור זה.

והנה הרב איגרא כתב שבנסיבות אלו שהגשת הערעור הייתה בחוסר תום לב, ולכן מסיבה זו יש מקום לדחותו. אני מסכים לדבריו, ועם זאת, בנסיבות העניין, לא רק חוסר תום לב יש בנידון דידן, אלא אף למעלה מזה והבעל מושתק מלהגיש ערעור. ונסביר דברינו. כפי שכתבנו לעיל, בית הדין תלה קביעת הסכום ששולם כמזונות בתמורה להענות האשה לסידור גט במועד הראשון שיקבע. והנה אם האשה היתה מגישה בקשה לבית הדין לסידור הגט, ובית הדין היה קובע מועד על פי בקשתה, והבעל היה מגיע במועד זה ומסדר הגט ובעת סידור הגט מסתיר כוונתו להגיש ערעור על קביעת ביה"ד, במקרה זה היה מקום לדון האם הערעור הוגש בתום לב או שלא בתום לב. שמכיוון שבעת סידור הגט ידע הבעל שהאשה שבקשה סידור הגט עושה זאת על דעת כן, שהכספים ששילם ישארו בידה, בזה יש לומר שאם לא מגלה דעתו קודם סידור הגט שמוכן לסדר הגט, אך יגיש ערעור על ההחלטה לקבוע את הסכום ששילם כסכום מזונות באופן מוחלט, בדבר זה יש משום חוסר תום לב בהגשת הערעור. במקרה זה היה מקום לדון האם הערעור הוגש בתום לב ונדון בו או בחוסר תום לב, ויש לדחותו בשל כך, כמו כל תביעה מוגשת בחוסר תום לב.

אך בנידון דידן לא האשה היא זו שפנתה לבית הדין שיקבע מועד לסידור גט, אלא שהבעל הוא זה שפנה מיידית לבית הדין שיקבע מועד לסידור הגט כפי שקבע ביה"ד בפסק דינו, וביה"ד קבע מועד על פי בקשתו, והאשה הגיעה לסידור גט במועד שנקבע לפיכך בפנייתו לביה"ד לקבוע מועד מוקדם לסידור הגט קיבל הבעל על עצמו ההחלטה והתנאי שקבע ביה"ד ותלה סידור הגט בענין המזונות, ומשכך הוא מושתק מלערער על חלק זה בהסכם הגירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעצם בקשתו קבל על עצמו תנאי זה שקבע ביה"ד, וכפי שהבאנו לעיל מתוספתא קידושין. ושוב הוא מושתק מלערער על סעיף זה שבהסכם, שהרי בבקשתו קבל על עצמו התנאים שקבע ביה"ד בתמורה לסידור הגט, ומטעם זה יש לדחות הערעור.

והנה בעניין זה של ההשתק מלטעון עיין בע"א 513/89 (פרשת אינטרלגו) עמוד 202 שכתבו

"מטרתו של השתק זה היא כפולה: (א) במישור המשפט הציבורי, הוא נועד לשמור על טוהר ההליך המשפטי, ולמנוע מבעל דין לנצל לרעה את בתי המשפט ובכך לפגוע בהשלטת הצדק..."

ועיין עוד ברע"א 4224/04 בית ששון נ' שיכון עובדים עמוד 633 שכתבו כעין זה:

.... האיסור קבוע בתקנה 72(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984. (התכלית שמאחורי ההשתק השיפוטי היא למנוע פגיעה בטוהר ההליך השיפוטי ובאמון הציבור במערכת המשפט וכן להניא מפני ניצולם לרעה של בתי-המשפט (פרשת אינטרלגו [1], בעמ' 200; R.G. Boyers; "Precluding Inconsistent Statements: The Doctrine of Judicial Estoppel" [20], at pp. 1251-1250). בעוד שתורת ההשתק מכוח מצג מתמקדת בצדדים ובמערכת היחסים ביניהם, הרי הדגש בהשתק השיפוטי הינו על היחס בין בעל-הדין לבין בית-המשפט."

בפס"ד ששון נ' שיכון עובדים נחלקו שופטי ביהמ"ש בטעמה של הלכה משפטית זו של השתק, האם תנהג רק כשבעל-הדין שכלפיו נטען ההשתק השיפוטי זכה זכיה כלשהי בהליך הראשון על סמך טענה שאת היפוכה הוא טוען בהליך השני, או אף אם נדחתה טענתו ולא הייתה לו תועלת בהעלאתה, לא ניתן להעלות את הטענה, מפני שההשתק השיפוטי נכלל באספקלריית תום-הלב וההגינות ואין צורך ככלל בהצלחה קודמת בטענה זו. במקרה שלפנינו אין ספק שהבעל ניצל את החלטת ביה"ד כדי להשיג מה שרצה, גירושין, ולפיכך ודאי שלכו"ע הוא מושתק מלטעון כנגד חציה השני של החלטת ביה"ד. ולכן יש לדחות הערעור על הסף.

יש להוסיף עוד שכיון שבעת סידור הגט עשה דברים בפני ביה"ד הוי כהודה לו בפני ביה"ד שאינו יכול לאמר משטה אני כך, עיין חושן משפט (סימן פא סימן ו) ואין כאן המקום להאריך.

יג) אין ספק שחוסר תום הלב של המערער עולה מהתנהלותו ומבקשותיו. הבקשה הראשונה היתה "בקשה בהולה ביותר לקביעת מועד לסידור גט בזיקה לפסק הדין בתביעת הגירושין מטעם הבעל". הרי שהבקשה היתה בזיקה לפסק הדין, והרי פסק הדין כולל בתוכו גם פסק דין בענין מזונות, ואף שהוא מזכיר בכותרת לבקשה בזיקה לתביעת הגירושין, וברור עתה, שהבעל חשב אז להערים ולשטות בבית הדין ולא רק לשטות באשה. ולא בכדי הבקשה שכותרתה "בקשה לתיקון טעות קולמוס בפסק הדין" לא הוגשה לביה"ד לפני או סימולטנית להגשת הבקשה לקביעת מועד לסידור הגט. הבעל ידע שאם יגיש בקשה כזו קודם, ביה"ד יבהיר הדברים מיידית, והאשה לא תתגרש עד שיובהרו הדברים. אין ספק גם שהבעל לא חשב שהתעלמה מביה"ד החלטתו מיום 13.10.2013, שהרי החלטה זו מוזכרת מספר פעמים בפסק דין זה. ועל כורחך שכוונתו היתה לשטות באשה ובבית הדין ולהערים עלינו כדי להפיק זממו ולקבל מה שרוצה ולבטל חלקה השני של החלטת ביה"ד בסעיף זה.

כמו כן, אין ספק שבמקרה כגון זה אסור לנו להזדקק למאן דלא ציית דינא ורוצה להערים על פסק דינו של בית הדין, וכפי שהאריך הרב איגרא להביא ראיות ממקומות רבים. והנה הרב לוז בתגובתו לדברי הרב איגרא כתב שעקרונית הוא מסכים למש"כ שמי שמתכוין לשטות בביה"ד אין להזדקק לו, אך לדבריו במקרה שלפנינו, ההשטאה הייתה באשה ולא בביה"ד, מפני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלדבריו אחרי פסיקת ביה"ד שתביעת שלום הבית הוגשה בחוסר כנות הבעל פטור ממזונות, ולפיכך לדבריו פסק דינו של ביה"ד המחייב את הבעל במזונות בטל דאין לו סמכות לפשר בממונו של הבעל ללא הסכמתו, ומשכך הוא משטה באשה בלבד ולא בביה"ד. אך כאמור, כבר כתבנו לעיל שביה"ד לא פסק כלל שהבעל פטור ממזונות, אדרבה מתוך פסק הדין משמע שביה"ד לא הכריע בדבר וכמו שהארכנו לעיל. גם מש"כ שהחלטת ביה"ד ראוי לבטלה ולכן החלטת ביה"ד לא יצרה ויתור במזונות, כבר כתבנו לעיל, דלא מצאנו ריעותא בפסק הדין, שהרי כאמור עניין זה לא הוכח.

גם הטענה שאילו היה בית הדין מבטל החלטתו, האשה לא היתה יכולה לטעון שכל ההסכמה היתה על סמך זה שהבעל יוותר על דמי המזונות, ולא היינו שומעים לה מפני שחייבת להתגרש. כבר כתבנו לעיל שאין הדברים כן. החובה להתגרש היתה מפני המציאות שנוצרה, ולא מפני כך הבעל פטור ממזונות. והלא בית הדין עצמו כותב במפורש שאין כאן טעות, ובית הדין לא הכריע בעניין המזונות. תשלום זה היה מותר להחליטה בהחלטת בית הדין שתקבע מהותו, ולפיכך בנסיבות העניין קבע ביה"ד שהסכום ששולם ישמש למזונות, ואף אם יש ספק אם הבעל חייב במזונותיה, על כל פנים כיון שיש ספק, האשה מוחזקת ואי אפשר להוציא ממנה. (מלבד זאת יש לציין שהבעל גר בחלקה של האשה בבית במשך שנים מבלי שישלם לה את כל הסכום עבור חלקה בבית, האשה שוכרת דירה, ולפיכך יש מקום גם לחייבו בדמי שימוש עבור השתמשותו בחלקה ויכול להיות שגם עניין זה הובא בשיקול הדעת הרחב של ביה"ד האזורי בקביעתו).

גם מה שכתב שהמערער פנה לבית הדין בכדי לקבל בחזרה את דמי המזונות שנתנו בתרמית, גם דבר זה אינו נכון. הרי כבר ביארנו שבית הדין לא הכריע בדבר זה, ולא חשב שהיתה כאן תרמית, אלא שכדי לפשר שלא להוציא את האשה בלי כלום ולפתור הסכסוך רצה לקבוע סכום סופי למזונות. אך האמת היא שמי שנהג בתרמית הוא הבעל, שלא פנה בתחילה במפורש לבית הדין בבקשה לתיקון קביעתו שהסכום יהיה כמזונות לאשה, ולקבוע במקום זה סכום זה ישמש לפרעון החוב, ויכול להיות שידע שביה"ד לא ישנה קביעתו, ולכן חיכה שבית הדין יסדר את הגט, ואחרי שקיבל את מבוקשו, ניסה לשנות ולעוות את ההחלטה באמצעות בית דין קמא, משלא הצליח במעשהו כפי שהבהיר בית הדין, הגיש ערעור בפנינו. ולפי זה מי שנהג בתרמית בנידון דידן הוא הבעל שהערים על בית הדין ועל האשה.

הן אמת שאין ספק שזכותו של הבעל להגן על זכויותיו ולדרוש מיצוי הבריור אם הוא חייב מזונות או אינו חייב תוך כדי לקיחת סיכון שהחוב במזונות יהיה גבוה יותר, ועל ידי בחירת הדרך שהתווה בית הדין לברר ענין חיוב המזונות בתחילה, ורק לאחר מכן יסודר הגט. אלא שהבעל בחר להערים על בית הדין ועל האשה ולהשיג דברים שלא מגיעים לו. במקרה שלפנינו בקש הבעל לא לברר תחילה את ענין המזונות, אך לקבל את הגט, ורק לאחר שקיבל את מבוקשו, רצה לעבור לסעיף השני בהחלטה. גם אם נאמר שהבעל רודף את הצדק, הרי כתוב בתורה "צדק צדק תרדוף", וגם את הצדק צריך לרדוף בצדק כדאיתא בשבועות (דף לא ע"א) עיין שם מה שלמדו מהכתוב "מדבר שקר תרחק", ואפילו להוציא צדק. אך הבעל שבפנינו לא ברור שרדף אחרי הצדק, ואף אם רדף אחריו לא עשה זאת בצדק, וברמאות הסתיר מבית הדין ומהאשה את כוונתו לערער, ולפיכך ודאי שיש לדחות את ערעורו מכל הטעמים שכתבנו.

(יד ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן עד) מה שכתב בענין מי שבא לבטל חיובו במזונות באומר שהיה אנוס להסכים להסכם המזונות כדי שהאשה תתרוצה לקבל גיטה, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”ע”ד זוג שהתגרש וכדי שתתרצה האשה לקבל הג”פ הסכים בעלה והתחייב לשלם מזונות יותר גבוהים מהרגיל לילדם, עד שיגדל, וזמן מה אחר שהתגרשה, רצה הבעל לפטור א”ע מחיובו הגבוה במזונות, ולשלם פחות, בטענה, שהוכרח להתחייב כפי שהתחייב אז מפני שאחרת לא הסכימה אשתו לקבל ג”פ. וקשה לו כעת לשלם סכום גבוה כזה.

הנה אין כל מקום למבוקשו זאת של הבעל, היות ובזמנו סודר ההסכם לפני ביה”ד שדן בדבר ומתוך הסכמה מפורשת שלו. לא מסר שום מודעה על כך, וגם לא הביע שום גילוי דעת בע”פ שמתוך אונס הוא מסכים לזה. ואם חשב בלב על כך הר”ז בבחינה של דברים שבלב שאינם דברים, והסכום שהסכים אליו איננו מוגזם כ”כ עד שיהא מקום להרהר אולי הוה כאומדנא דמוכח שלא הסכים מרצון על כך.

ואין לבוא לטעון לביטול ההתחייבות מכח זה שלא קיבל בזמנו קנין על התחייבותו, דעל כן הדגשתי להזכיר העובדא שההסכם סודר בזמנו בפני בית הדין, והיינו מפני דאז נראה לי דדינא הוא שאינו טעון לקנין.

ואמינא לה ממה שמצינו ברמ”א בחו”מ סי’ קס”ג סעי’ [ו] שפוסק, דכל דברי הקהל אינם צריכים קנין. ומסביר הלבוש שם, דלכך דברי הקהל אינם צריכים קנין משום דהוי כאילו נעשו בבי”ד ומה שנעשה בפני בי”ד אין בו חזרה ע”ש. הרי לנו, שדבר ברור הוא שמה שנעשה בפני בית דין אין בו חזרה ולא צריך קנין, ולא עוד אלא דמזה נובע מקור הדין גם מה שדברי הקהל נמי אינם צריכים קנין, מפני דהוי ליה זה כאילו נעשו בבית דין.

ועל הטענה שהיה אונס, מלבד שכבר הזכרנו שלא היה כן, יש להוסיף שאפילו לו נניח. שהסכים לכך מתוך הכרח, הא הרי זה אז רק אונסיה דנפשיה ולא מיקרי אונס, וכל מו”מ וכל הסכם ופשר בין צדדים מריבים לא תמיד בא הדבר מתוך הסכמה ורצון של ממש משני הצדדים גם יחד, אלא האחד מתוך הכרח ומתוך רצון לגמור את הענין מסכים לדרישותיו של השני. וכדי שעיי”כ ישיג מתוך זה מה שחשוב לו ביותר להשיג לפי צריכתו (יעוין בב”ב ד’ מ”ח, וכן בערוה”ש אה”ע סי’ קל”ד סעי’ כ”ב), ולכך אונס כזה לא מיקרי אונס.

יתר על כן, אפילו אי לו בנידוננו היה כן מיקרי זה אונס, הא ג”כ אין זה כאונס של תלוהו ויהיב, אלא כאונס של תלוהו וזבין, כי על ידי הסכמתו - ההכרחי הזה קיבל מה שרצה ורדף לקבל תמורת זה ואשר היה מוכח בעליל שהיתה זאת התמורה שקיבל עבור כך שוה לו ביותר מזה, והוא לזכות להיות עיי”כ בן חורין מזאת האשה וליפטר מכל חיוביו כלפיה שחלו עליו כל עוד היתה אשתו, וגם לרבות, ואולי זאת בעיקר להיות עיי”כ בן חורין לישא האשה שחפץ בה, וד”ל. (יעוין בפ”ת אה”ע שם ס”ק י”א וס”ק י”ז עיין שם). ויתכן על כן שאין זה אפילו בגדר של תלוהו וזבין, אלא הוא זה נתינת תמורה עבור ההסכמה של האשה לקבל את הג”פ ולעשותו עיי”כ בן חורין, והיא הסכימה לכך ע”י ההתחייבות היותר גדולה מהרגיל למזונות הבן אשר זה יביא לה יותר הקלה בטיפולה בו ובכלכלתה אותו, וכיוצא בזה.

על כן אין כל מקום להענות למבוקשו של הבעל כעת להוריד ולהפחית גובה סכום התחייבותו במזונות בנו [...]

ועל כן לית דין צריך בושש דמה שנעשה בפני בי”ד א”צ קנין. ולאחר שנגמר הדין ויצא מבית דין פסק על כך, שוב אין יכולים לחזור מזה.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עייין שם מה שכתב בזה שאחרי פסק דין של בית הדין או הסכם שקיבל תוקף של פסק דין לא יוכל אדם לטעון משטה אני בכך וכו'. לפיכך גם בנידון דידן שהוא אחר מעשה בית דין שהבעל ביקש מבית הדין לקיימו, לא יוכל לטעון הייתי אנוס לקבל את ההסכם.

לאור האמור לעיל, אני מצטרף מצד אחד למה שכתב הרב לוז שיש להציל עשוק מיד עושקו, אך אני מצטרף לדברים של הרב איגרא שהעשוק בנידון דידן היא האשה ויש להצילה מיד הבעל לשעבר המנסה לעושה ולכן דוחים את הערעור, וקובעים שהאשה פטורה מלהחזיר את הכספים שקבלה.

כמו כן בנידון דידן שהמערער ניסה להערים על האשה ועל בית הדין בהגישו ערעור כשהוא נוהג בדרכים עקלקלות ובחוסר תום לב, יש לחייבו בהוצאות האשה.

הרב שלמה שפירא

קראתי את דבריו הנהירים והבהירים של ידידי הרה"ג שפירא שליט"א החלוקים על דבריי.

ריש מילין אומר, שהנימוקים שכתבתי למה שנלע"ד, נכתבו כבר לפני כשנה, ועל מנת שלא לעכב את משלוח פסק הדין, אמנע מלהוסיף חיזוקים לנימוקיי, על אף שחבריי חלוקים על מסקנתי. אבל, מכל מקום, לא אמנע מלומר, שבכל מה שנוגע לניתוח העובדות, חלק מזה בנוי על ההתרשמות שנתקבלה, ממה שנגלה לפנינו, נכון לזמן הדין ולשעתו, שהיה לפני זמן רב.

בכלל זה, גם מה שנלענ"ד, שפסק הדין האזורי, שוויתר לאישה על השבת המזונות למפרע מבלי לדון בהם, אם תיאות לסידור הגט, לא נבע מחיוב הלכתי כל שהוא אלא כחלק מאמצעי לחץ על האישה כדי להסדיר את הגט בהקדם, לאחר שחוייבה בסידור הגט בסופו של הליך. ואבהיר את דבריי אלו.

בתחילה פסק ביה"ד קמא, שיש לחייב את האישה בקבלת הגט, בזה הלשון:

א. "הצדדים בפרוד שבע וחצי שנים.

ב. אין כל סיכוי לחזרה לשלום בית.

ג. דעתנו על פי הנזכר לעיל, כי גם האישה רצונה בגירושין, וכל דבריה וטענתה בבית הדין על רצונה בשלום בית לא הוי אלא מהשפה ולחוץ ע"מ להשיג הישגים כספיים ורכושיים. על כן יש להיענות לתביעת הבעל ויש לחייב את האישה בגט וכפי שמופיע ברכנו ירוחם ספר מישרים חלק שמיני נתיב כ"ג." (הדגשה לא במקור)

כלומר, בית הדין קובע חד משמעית, שכל מגמתה של האישה בהתחמקותה מסידור הגט לא נבע מרצונה בשלום בית אלא "ע"מ להשיג הישגים רכושיים כספיים ורכושיים", וכפי שטען הבעל במשך כל ההליך הממושך.

לאחר מכן, קובע בית הדין, שאם תיאות האישה לסידור הגט במועד שייקבע יוותרו לה על הצורך לדון, אם היא מחוייבת בהשבת מזונות העבר, 'שייתכן' שקיבלה אותם, שלא כדין. וזה לשון החלק המערער בפסק הדין:

א. "פסק הדין למזונות שנפסק ביום ט' חשוון תשע"ד (13/10/2013) ייפסק החל מהמועד הראשון שייקבע לסידור גט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. באם האישה תקבל את גיטה במועד הראשון שייקבע לסידור גט. כל המזונות שקיבלה האישה עד לסידור הגט יישארו לאישה. באם האישה לא תקבל את הגט במועד הראשון שייקבע לסידור גט, ביה"ד ידון לעניין מזונות העבר שהאישה קיבלה."

מלשון פסק הדין משתמע חד משמעית, שאכן יש מה לדון, האם המזונות שולמו לאישה שלא כדין. ולכן כתבתי, שלא ברור לי, כיצד בית הדין מתנה את הדיון בהשבת תשלום מזונות אלו בסידור הגט, ללא קבלת הסכמתו של הבעל שזועק מתחילה ועד סוף, שטענת האישה לשלום בית אינה כנה, טענה שבסופו של יום נתקבלה על ידי בית הדין, ולכן חיובו במזונות אין לה על מה להישען. לדידי, אין ספק שאילו הוגש ערעור על החלטה זו, המתנה את הדין בהשבת תשלום מזונות העבר בסידור הגט ללא הנמקה כל שהיא, בטיעון, שכיצד דיון זה תלוי בהסכמת האישה לסידור הגט, ערעור שכזה היה מתקבל גם על דעת חבריי הרה"ג שליט"א שחולקים על מסקנתי, בערעור הנוכחי. לכן לא החלטת בית הדין היא זו שמונעת את הדיון בהשבת המזונות אלא עצם סידור הגט יש בה, 'לכאורה', כהסכמה מכלל של הבעל המערער לויתור על השבת המזונות, ורק על זה נסובו כל דבריי שלעיל. לא מצאתי בדברי חבריי כדי לשנות את מסקנתי בחלק זה.

אשר על כן, בהתאם למה שכתבתי בנימוקי לעיל, אני על משמרתי אעמודה, שאין בסידור הגט כשלעצמו, משום וויתור של הבעל המערער, מלדון בהשבת המזונות ששולמו על ידו שלטענתו שולמו שלא כדין. לענ"ד, נראה לפום ריהטא, שיש ממש בטענתו, ויש להשיב לו את המזונות ששולמו שלא כדין, לאור הקביעה החד משמעית של בית הדין האזורי בעצמו, שהתחמקות האישה מלסדר את הגט במועד מוקדם יותר, נועדה בעיקר כדי לסחוט ממנו מזונות, ולא כדי להשיב את השלום לביתם. מכל מקום, לענ"ד יש לכלל הפחות לדון בכך, וכפי שכתבתי במסקנת דבריי דלעיל. ואשוב ואדגיש, שכל טענת "ההשטאה" שדנתי בה היא השטאה באישה, ולא בבית הדין כלל וכלל, וכפי המבואר שם.

הרב ציון לוז - אילוז

מסקנה

לסיכום, בהתאם למסקנות העולות ממכלול הנימוקים שלעיל, בית הדין קובע:

- א. הערעור נדחה כדעת הרוב.
- ב. הבעל חייב בהוצאות משפט לאשה סך 20,000 ₪ ולכן הפיקדון שהפקיד המערער לצורך שמיעת הערעור יועבר לאשה בגין הוצאותיה.
- ג. ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים של בעלי הדין.

ניתן ביום כ"ו בתשרי התשע"ח (16.10.2017).

הרב ציון לוז-אילוז

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא